

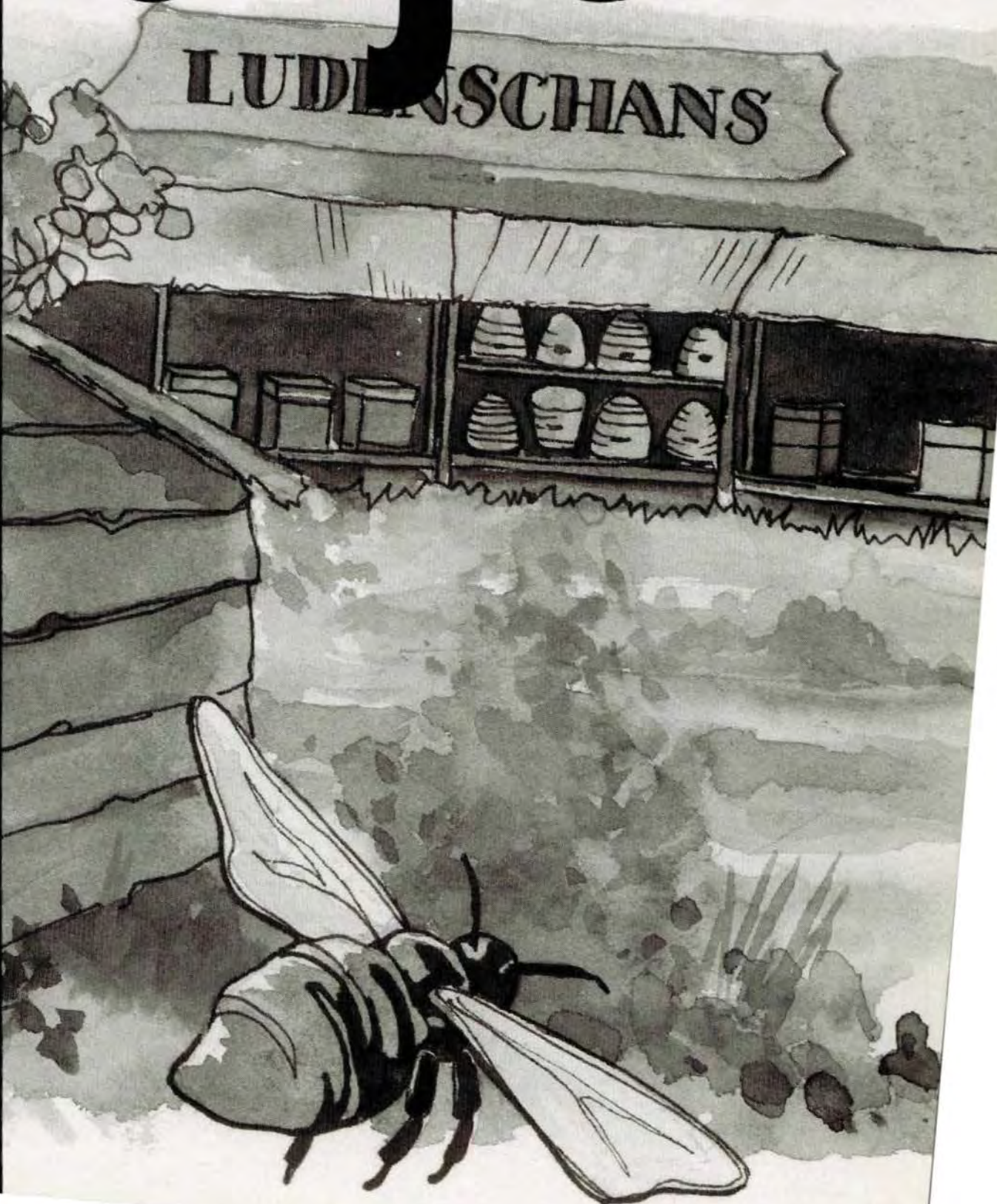
Uitgegeven door de Imkersbonden van de ABTB en de LLTB, de Bond van Bijenhouders van de NCB, en de V

3/1
decemb
19

bijen

LUDELSCHANS

MAANDBLAD VOOR IMKERS

Het bevorderen van de bijenteelt in Nepal

Henk van Blitterswijk

SNV heeft in de vorm van het bijenteeltproject BETRESP (dat bijna volledig geïntegreerd is in de overheids-structuur) meegewerkt aan het opzetten van een overheidsprogramma ter bevordering van de bijenteelt in Nepal. Niet dat het aantal imkers uitgebreid zou moeten worden, want overal in Nepal vind je bijenhouders in grote aantallen. Maar er kon veel verbeterd worden aan het oogsten en verwerken van honing, het geven van informatie aan consumenten over honing, de bijenweide, het maken van materialen voor de bijenteelt zoals kunst-raat. En deze activiteiten gaan nog steeds door.

Een van de resultaten van het project is dat er nu een 'Beekeeping Development Programme' (BDP) is, dat valt onder het Departement van Landbouw; dit

BDP heeft een eigen centrum in Godavari, vlakbij de hoofdstad Kathmandu en 32 mensen in vaste dienst (dat zijn niet alleen bijenhouders, ook de administratie valt daaronder. Met Nederlandse assistentie is het centrum in Godavari gebouwd, is het ingericht en zijn trainingen gegeven aan medewerkers; er is het nodige praktische onderzoek gedaan en er zijn veel materialen ontwikkeld zowel voor de bijenteelt als voor training en algemene voorlichting. Ik denk dat we het pionierstadium achter ons gelaten hebben en dat SNV zich geleidelijk kan terugtrekken; natuurlijk is er altijd meer te doen, maar voor een groot deel kan het BDP dat nu ook zonder steun.

Wij hebben er vertrouwen in dat ook nadat de SNV zich zal hebben teruggetrokken (augustus 1994) de

activiteiten hier goed verder zullen gaan. Die activiteiten behelzen dan vooral trainingen voor bijenhouders, trainers-trainingen, adviezen aan bijenhouders over bijvoorbeeld bijenziekten, het behandelen van volken en manieren van honingverwerking. Daarnaast speelt het BDP een rol in het geven van adviezen aan andere organisaties bijvoorbeeld over de bijen-flora, zodat er meer aandacht wordt geschonken aan honing- en stuifmeelproducerende planten.

Enkele activiteiten die we tijdens de projectperiode vorm konden geven omdat SNV in het project meewerkte, kunnen niet worden voortgezet. Het is nu eenmaal onmogelijk binnen een overheidsinstelling als BDP handel te drijven'. BETRESP verleent al twee jaar verkoop-ondersteuning aan imkers die een goed product leveren. Honing wordt in het laboratorium eerst getest. Als de honing aan de gestelde eisen voldoet, krijgen de imkers er een goede basisprijs voor. De honing wordt vervolgens verder verwerkt en afgevuld en dan verkocht in onze 'beekeeping shop'. Deze winkel werd in december 1992 geopend en de ervaringen die we daar hebben opgedaan zijn dus-

319

danig positief dat we het zien zitten om deze winkel zelfstandig te laten werken. Naast honing worden in deze 'beekeeping shop' materialen voor de bijenteelt verkocht; alles 'made in Nepal'; bijenkasten, bijenkapen, kunstraat, berokers enz. Die materialen hebben wij binnen het project ontwikkeld en deze worden nu ook in de werkplaats van het project gemaakt.

Omdat voor bijenteeltmaterialen van een goede kwaliteit de vraag steeds toeneemt, is ook dit een activiteit die verzelfstandigd kan worden. Wij zijn dan

ontwikkelen van de bijenteelt in Nepal: goede materialen, geproduceerd in Nepal zelf en verkrijgbaar voor een redelijke prijs.

Daarnaast betekent het bedrijfje zinnige werkgelegenheid voor de mensen in Godavari en dat kunnen zij goed gebruiken. Het zijn overwegend mensen van een zogenaamd lage laste en dat levert nog steeds forse beperkingen op bij het vinden van werk. Een aantal gereedschappen dat nodig is om het bedrijfje te starten wordt uit de projectgelden gefinancierd als een soort startsubsidie; de mensen zelf zullen moeten bewijzen dat de onderneming rendabel is, maar daar heb ik alle vertrouwen in. Ik heb er ook alle vertrouwen in dat zij met enige regelmaat, laten we zeggen zeker eens per drie maanden, de Nederlandse imkers van de vorderingen op de hoogte zullen houden.

Voor het geval u wilt corresponderen het adres is: The beekeeping shop/The beekeeping workshop, SNV Nepal, P.O.Box 1966, Kathmandu, Nepal

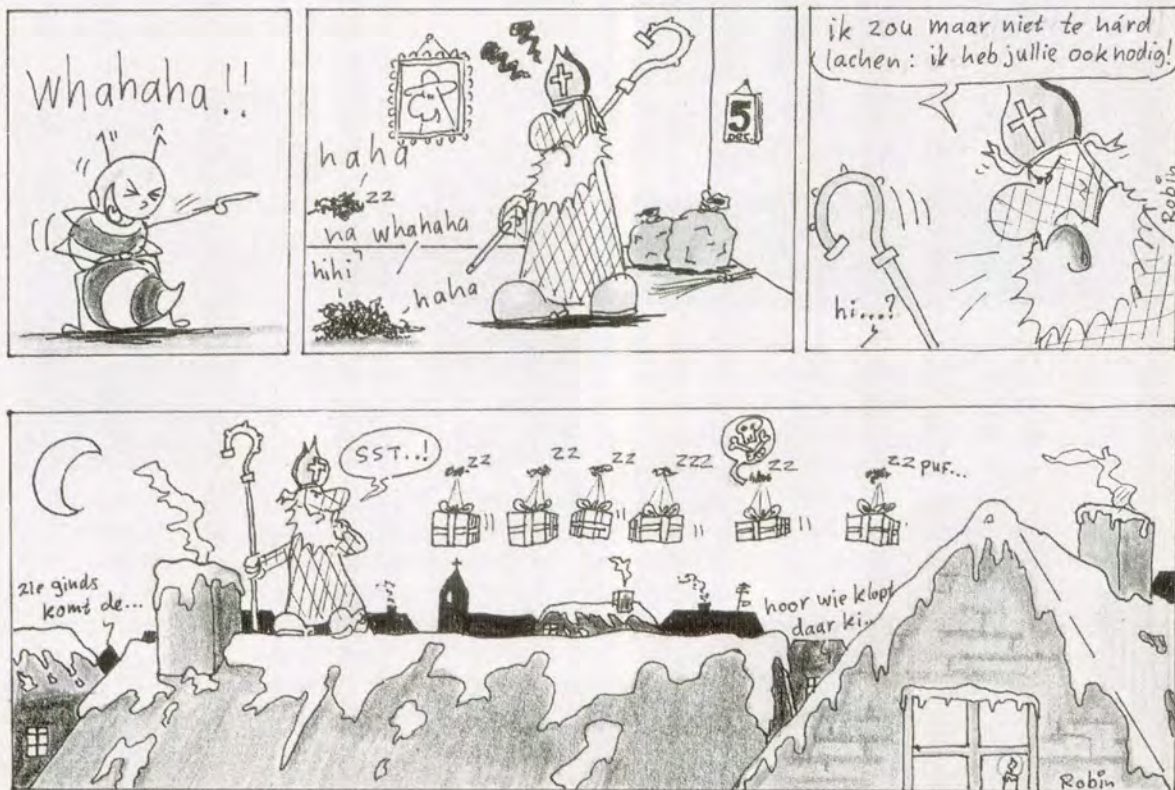
320

ook bezig de werkplaats en de winkel op eigen benen te zetten. Enkele enthousiaste mensen die al een paar jaar voor het project hebben gewerkt en van wie wij weten dat zij voldoende capaciteiten hebben om de zaak te runnen, gaan het als zelfstandig onderneminkje opzetten en verder uitbouwen.

Het bedrijfje zal een bijdrage leveren aan het verder

bijen

ROBIN

Zestig jaar Algemene Nederlandse Imkersvereniging

'Nestgeur is belangrijk'

Ab Kuypers

In het jubileumnummer van het ANI-verenigingsblad staat ergens te lezen: 'We zijn een vereniging van vrienden'. Met een feestelijke middag op 12 november j.l. heeft de 'Algemene Nederlandse Imkersvereniging', een vriendenkring van rond de zeshonderd personen, herdacht dat zij zestig jaar geleden werd opgericht. Voorafgaande hieraan sprak BIJEN met Dick van Houwelingen, voorzitter van de ANI. Een gesprek over gemeenschapszin, oud zeer, eigentijds organiseren en samenwerking.

Het ontstaan van de ANI

'Het is jammer. Er is veel van ons historisch materiaal verdwenen. In onze archieven is uit de eerste jaren van de ANI nog nauwelijks iets overgebleven. Het is daarom moeilijk om een volledige geschiedenis te schrijven,' aldus Dick van Houwelingen. Indertijd, dat is algemeen bekend, is de ANI ontstaan vanwege onenigheid over de suikerprijs en alle zaken daar omheen.

'Er zijn toen een aantal mensen uit de VBBN gestapt om een eigen vereniging op te richten. De officiële oprichting vond plaats in Eerbeek. Het betrof voornamelijk mensen uit deze streek. (De Veluwe, red.) Wij zijn een landelijke vereniging. Toch is er nog altijd een zekere concentratie van ANI-leden in het Rivierengebied en vooral op de Veluwe. Maar ook in Friesland en de Utrechtse Heuvelrug kennen wij grote afdelingen. Ederveen is met 150 leden onze grootste afdeling. Met de randdorpen erbij kent Ede overigens vijf imkersverenigingen. Hieronder ook veel VBBN'ers. Vroeger zette men zich nog wel tegen elkaar af. Dat is echter verleden tijd. Nu kennen we gelukkig een goede samenwerking.'

Met haar ongeveer zeshonderd leden is de ANI wat grootte betreft te vergelijken met de ABTB en de LLTB, twee van de drie zogenaamde 'Zuidelijke' bonden.

'Van een terugloop in leden merken wij gelukkig niet veel. We hebben ooit duizend leden geteld. Ons ledenbestand is al weer jaren vrij stabiel. Het is voor ons, net als voor de andere organisaties, echter wel degelijk een grote zorg dit ledenbestand op peil te houden. De vergrijzing onder de imkers baart ook ons zorgen. Hoe trek je nieuwe imkers aan? Dat is een moeilijk te beantwoorden vraag. Is het de jeugd, die je

moet benaderen? Ik weet het niet. Wanneer zij op een leeftijd komen dat ze veel andere zaken aan hun hoofd krijgen is het imkeren wel weer voorbij. Ik denk toch dat wij ons op een andere doelgroep moet richten. Op mensen die hun wilde haren verloren zijn. In ieder geval zullen alle afdelingen heel actief voorlichting over honingbijen en imkeren moeten geven. Wanneer een club weinig actie onderneemt loopt het ledental meestal toch wel terug. Wil je overleven, dan zal je tevens iets aan je leden moeten bieden.'

Over de organisatie

In principe verschilt de ANI nauwelijks van de overige bijenbonden voor wat betreft de organisatie-structuur.

'De ANI kent zestien afdelingen. Soms worden afdelingen wel eens te klein. Die zouden op zich nog amper bestaansrecht hebben. Zij worden dan samengevoegd met andere afdelingen hetgeen zo'n afdeling weer versterkt. Zij krijgen ook meer mogelijkheden. We kennen echter ook nog wel een enkele afdeling van rond de tien leden. Voor hen is het best moeilijk om het hoofd boven water te houden. Vanuit het hoofdbestuur geven wij hen veel ondersteuning.'

Ook in de landelijke activiteiten verschilt de ANI amper van de andere organisaties. Veel van die activiteiten vinden plaats in de verschillende commissies.

'De commissie praktisch imkeren organiseert twee maal per jaar een activiteit, waaronder altijd één praktijkgerichte dag. We kennen een ziektebestrijdingscommissie. Alle afdelingen hebben hiervoor een contactpersoon. Onderling hebben zij veel voeling met elkaar. De honingcommissie doet veel aan promotie van de Nederlandse honing. Voor onze feestdag heeft zij voor het eerst in ons bestaan een grote honingkeuring georganiseerd. Als deze slaagt zal dat een periodieke activiteit worden. Mijn eigen ervaring als keurmeester is dat door honingkeuringen te organiseren de kwaliteit van honing vooruit gaat.'

'De commissie onderwijs en PR richt zich op dit moment vooral op de problemen rond de financiering en de organisatie van de diverse imkerscussussen. Daarnaast doet zij veel aan het geven van voorlichting op markten. De commissie drachtplanten is onder andere actief in het geven van voorlichting. Door onze

321

redactiecommissie, tot slot, wordt tweemaandelijks een eigen verenigingsblad uitgegeven, 'Onze Bijen'.

Over samenwerking

'Men doet daar wel eens lacherig over wanneer ik buitenstaanders vertel dat Nederland vijf verschillende organisaties voor bijenhouders telt. Toch vind ik het wel wat hebben. Iedere organisatie heeft zo zijn eigen kleur. Ik denk ook dat zo'n versnippering typisch Nederlands is. Je ziet dat op veel terreinen; het hoort een beetje bij ons Nederlanders. Maar tegelijkertijd moet ik zeggen dat er inmiddels een goede samenwerking tussen de organisaties bestaat. Dat was heel duidelijk te merken met al die uitbraken van Amerikaans vuilbroed. Zoiets gaat de gehele imkerij aan. Zulke problemen moet je samen aanpakken. Er is hier heel goed samengewerkt. Ik vind het heel goed dat dat zo prettig is verlopen.'

Toch is de samenwerking tussen de verschillende organisaties niet altijd probleemloos geweest.

'Vroeger hebben we nogal moeite gehad om tot het Landbouwschap toe te kunnen treden. Maar dat is gelukkig verleden tijd. Zelf draai ik nu zo'n zeven jaar mee in dit Landelijk overleg. Ik vind dat het heel goed gaat. Als ik echter de oude verslagen daar nog wel eens op na lees zie ik dat dat ooit een soort knokploeg was. Nu is, gelukkig, de onderlinge samenwerking erg goed. Iedereen geeft zijn mening, maar de neuzen staan meestal dezelfde kant op. Zo hoort dat. Ook in de Bedrijfsraad gaan we nu goed met elkaar om. Er is waardering en gehoor voor elkaar. Er wordt nu in ieder geval overlegd op basis van gelijkheid. Dat is wel eens anders geweest. Het is plezierig dat er veel is veranderd. Zo hoort het ook.'

'Vanuit de ANI bestonden er in het verleden nogal bezwaren om in de bedrijfsraad te stappen. We doen in dit overleg pas sinds 1990 mee. Er speelde altijd de kwestie van de zetelverdeling. Wij vonden dat een kleine bond hierbij te weinig inspraak had. Onder de heer Muntjewerf, de toenmalige voorzitter van de VBBN en de Bedrijfsraad is dat allemaal goed opgelost. Hij vond dat we er ook bijhoren. Nu gaat het uitstekend. Ik ervaar dit als heel positief voor de gehele bijenhouderij. We streven toch één en hetzelfde doel na. Landelijk gezien zijn we dus een even goed draaiende bond als de anderen.'

Toch is die samenwerking niet altijd even vanzelfsprekend geweest. Het rechtsherstel van de ANI na de tweede wereldoorlog bijvoorbeeld:

'Dat is een moeizaam proces geweest. De VBBN, in de persoon van de toenmalige voorzitter, de heer Van Rappard, heeft zich hiertegen heftig verzet. In die tijd

bestonden er nog al wat tegenstellingen. Dat was naar mijn inschatting een doorn in het oog van Van Rappard. Het besluit tot rechtsherstel van de ANI, door de daarvoor ingestelde raad genomen, was niettemin positief. Maar daar is toen een hele correspondentie over gevoerd. Die gang van zaken schepte natuurlijk in onze kring een groot stuk ongenoegen. Mede daardoor is de samenwerking met de Zuidelijke bonden sneller en gemakkelijker tot stand gekomen dan met de VBBN. Maar er is in de loop van de tijd heel veel ten goede gekeerd. Nu bestaat er weer een wederzijds respect voor elkaar.'

Dat het ooit tot één imkersbond in Nederland zal komen, daar is de voorzitter van de ANI niet van overtuigd:

'Ik geloof, eerlijk gezegd, toch al niet zo erg in fusies, wel in goede samenwerking. Een fusie van onze imkerorganisaties zie ik er niet van komen. Vooral de kleine bonden zullen niet zo gemakkelijk in één grote organisatie willen opgaan. Als ik naar onze eigen vereniging kijk moet ik zeggen dat wij een heel hechte club zijn. Zoiets geven mensen natuurlijk niet snel op. Dat hebben we ook gemerkt toen er een besluit moest worden genomen over één blad voor imkers. Aan een eventueel samengaan met 'BIJEN' is heel wat discussie besteed. Dat is heel zorgvuldig gebeurd. In eerste instantie hebben ook wij meegedaan bij de voorbereidende gesprekken. Uiteindelijk, toen het besluit in onze vereniging genomen moest worden, heeft de ledenvergadering dit afgewezen. De een wilde wel één gezamenlijk maandblad, de ander niet. Sommige imkers uit ons nest zijn nieuwsgierig. Anderen houden het liever bij het oude. Dat wij niet mee zijn gaan doen is dus een duidelijke uitspraak van de leden geweest. De eigen nestgeur is voor veel ANI-mensen heel belangrijk. Zij waren bang dat wij iets van ons eigen gezicht zouden verliezen. Ik denk dat die stemming ook tot op vandaag nog zo is. We zien wel hoe dat ooit nog eens in de toekomst zal uitpakken. Het goede rond dit alles is, vind ik, dat het allemaal heel zorgvuldig is gedaan.'

Toekomst

Uit het voorwoord van de jubileumuitgave van 'Onze Bijen': 'Tijdens de viering van een jubileum is het goed eens naar het verleden, het heden en de toekomst te kijken.'

Dick van Houwelingen vult deze uitspraak aan:

'We nemen ook deel in het bestuur van de Ambrosiushoeve. Ik voorzie in deze nog een behoorlijke problematiek wat betreft de toekomstige financiering. Maar ook de vraag hoe en met welk onder-

Achter de tafel v.l.n.r. Cees van Holland, Bert Oostindiën; Rijk van Dronkelaar, Henk Kok, Dick van Houwelingen, Harm Beekhuis, Jan Jongedijk, Willem van Dijk.

zoek men daar verder zal moeten gaan is niet simpel. Met een terugtrekkende overheid wordt er een zware wissel op de imkers van Nederland getrokken. Kijk bijvoorbeeld naar het opheffen van de Dienst Landbouw Voorlichting (DLV). De imker is af en toe dwalende in het doolhof van de vele overheden waarmee hij te maken krijgt. Vroeger stapte je naar de Ambrosiushoeve met je problemen. Van daaruit kreeg je op alles een antwoord. Je had met één instantie te maken. Nu gaat dat allemaal heel anders. Begrijp me goed, ik vind bijvoorbeeld de instelling van het meldpunt voor bijenziekten een goede zaak. Maar men heeft nu te maken met verschillende overheden, zoals de Rijkskeuring voor Vee en Vlees (RVV), de Veterinaire Dienst (VD), en de Algemene Inspectie Dienst (AID). De imker, vind ik, komt wel een beetje in de kou te staan. Er is nu nog maar een beetje onduidelijke taak voor de overheid. Zij hebben zich te gemakkelijk terug getrokken. Er is weinig of niets voor in de plaats gekomen. Op zich funktioneert het allemaal niet slecht. Er is alleen een grote versnippering opgetreden. Nogmaals, ik heb grote waardering voor al die diensten. Vooral ook als ik kijk naar de wijze waarop de gevallen van Amerikaans vuilbroed zijn aangepakt. Dat heeft men mijn inziens heel goed gedaan'

Het jubileum

Bij een jubileum hoort uiteraard een feest. Zaterdag 12 november jl. heeft dit plaatsgevonden in Uddel. Tijdens de feestmiddag werd onder andere de

jaarlijkse Cees Stapensiaprijs uitgereikt.

'Deze prijs is bedoeld als aanmoediging voor een persoon of een commissie uit onze vereniging die iets bijzonders voor de ANI heeft gedaan en wordt beschikbaar gesteld door de 'Cees Stapensia Commissie'. Cees Stapensia was een Friese imker en oud-voorzitter die bij zijn overlijden zijn vermogen aan de imkers naliet. De prijs wordt bekostigd uit de rente van dit kapitaal. (De naam van de winnaar voor dit jaar kon tijdens ons interview nog niet bekend worden gemaakt.)

Naar aanleiding van het 60-jarig bestaan van de ANI werden aan alle gemeenten waar een afdeling van deze bond is gevestigd een lindeboom aangeboden. Het aanbieden en het planten van deze bomen gebeurde door de afdelingen zelf. Voor de levering zorgde het hoofdbestuur.

'Nu ik een aantal malen aanwezig ben geweest bij het inplanten van zo'n linde, valt het mij op hoe weinig er in sommige plaatsen bekend is over het nut van honingbijen. Bijen zijn toch meer dan alleen een potje honing. Dat moeten we ook beter gaan uitleggen. Als imkerij is daaraan nog heel wat voor ons te doen. Ik heb gemerkt dat veel gemeenten heus wel ontvankelijk zijn voor adviezen vanuit imkerkringen.'

Naast de honingkeuring, prijsuitreikingen en gastsprekers zal vooral het gezellig samenzijn de boventoon voeren. Want, zoals Dick van Houwelingen in een laatste woord 'zijn' ANI samenvat: 'Wij vormen een hechte club met een grote gemeenschapszin.'

Middelste klit (*Árctium púbens* Bab.)

Bij veel plantensoorten is de bloem zodanig gevormd dat zij een opvallende verschijning aan de plant is. Opvallend voor insecten die voor de bestuiving moeten zorgen. Vorm, geur en kleur zorgen er voor dat de bloem zo aantrekkelijk mogelijk wordt. Uit onderzoek is gebleken dat grote bloemen, die geuren en bovendien ultraviolet terugkaatsen, beter door insecten worden bezocht.

De bloemen van de soorten van de klit (*Árctium* L.) missen een deel van die eigenschappen. Ze zijn klein en geuren niet. De vorm van de hoofdjes, waarin de bloemen staan, heeft echter een heel andere bijzonderheid. Die lijkt er alleen op gericht te zijn dat de zaden goed verspreid zullen worden.

Nauw met elkaar verwante soorten

Het geslacht klit behoort tot de Composietenfamilie (*Compositae*) en omvat ongeveer vijf soorten, die zeer nauw met elkaar verwant zijn. Het is moeilijk sommige soorten van elkaar te onderscheiden, temeer omdat er zich ook bastaarden hebben gevormd. Verondersteld wordt wel dat de middelste klit een bastaard is, ontstaan uit een kruising tussen de kleine klit (*Árctium minus* (Hill) Bernh.) en de bosklit (*Árctium nemorósum* Lei et Court).

Tweejarige plant

De middelste klit is, evenals de andere klitsoorten, een tweejarige plant met een flink ontwikkelde penwortel. Hij komt in ons land algemeen in het wild voor, veel op verstoorde humusrijke gronden. In het eerste jaar ontwikkelen zich alleen maar wortelbladen aan de plant. Ze staan in een rozet, dat een zodanige omvang heeft dat andere planten zich moeilijk in de nabijheid van de klit kunnen handhaven. In de winter sterven de bladeren van het rozet geheel af. In het tweede jaar, of in ongunstige omstandigheden in het derde, komen sterk vertakte stengels tot ontwikkeling met kort gesteelde bladeren en bloemhoofdjes. Het kost veel moeite de stengels van de plant af te breken. Die zijn erg taai doordat ze voorzien zijn van sterke bastvezels. De bladeren hebben een ondiep getande rand.

Wat aan de bloemhoofdjes direct opvalt zijn de lange wijd uiteen staande omwindselbladen. Aan het eind daarvan zitten, als aan een haaknaald, omhoog gerichte scherpe haakjes. Daarmee hechten de bloemhoofdjes zich gemakkelijk aan kleding of vacht.

Onopvallende bloemen

Veel minder opvallend zijn de bloemen in het bloemhoofdje. Ze staan dicht tegen elkaar en alleen het bovenste deel van de bloemkroon en de meeldraden met stempel komen boven het omwindsel uit. De bloemkroon heeft de vorm van een kokertje. Waar het kokertje halverwege wijder wordt, zijn de meeldraden met de bloemkroon verbonden. Net als bij alle andere composieten zijn ook hier de helmknoppen met elkaar verkleefd en vormen een kokertje rond de stamper. De bloemen zijn proterandrisch. Eerst gaan de helmknoppen open. Het stuifmeel wordt door de korte haartjes, die aan de stamper direct onder de stempel staan, tijdens de verdere groei van de stamper naar buiten geveegd. Daarna spreiden de beide stempels zich uiteen en zijn rijp om het stuifmeel van een andere bloem te ontvangen. De middelste klit staat in juli en augustus in bloei en wordt door diverse soorten insecten bezocht, het meest door de honingbij. Zonder insectenbezoek is de plant ook in staat door zelfbestuiving zaad te vormen.

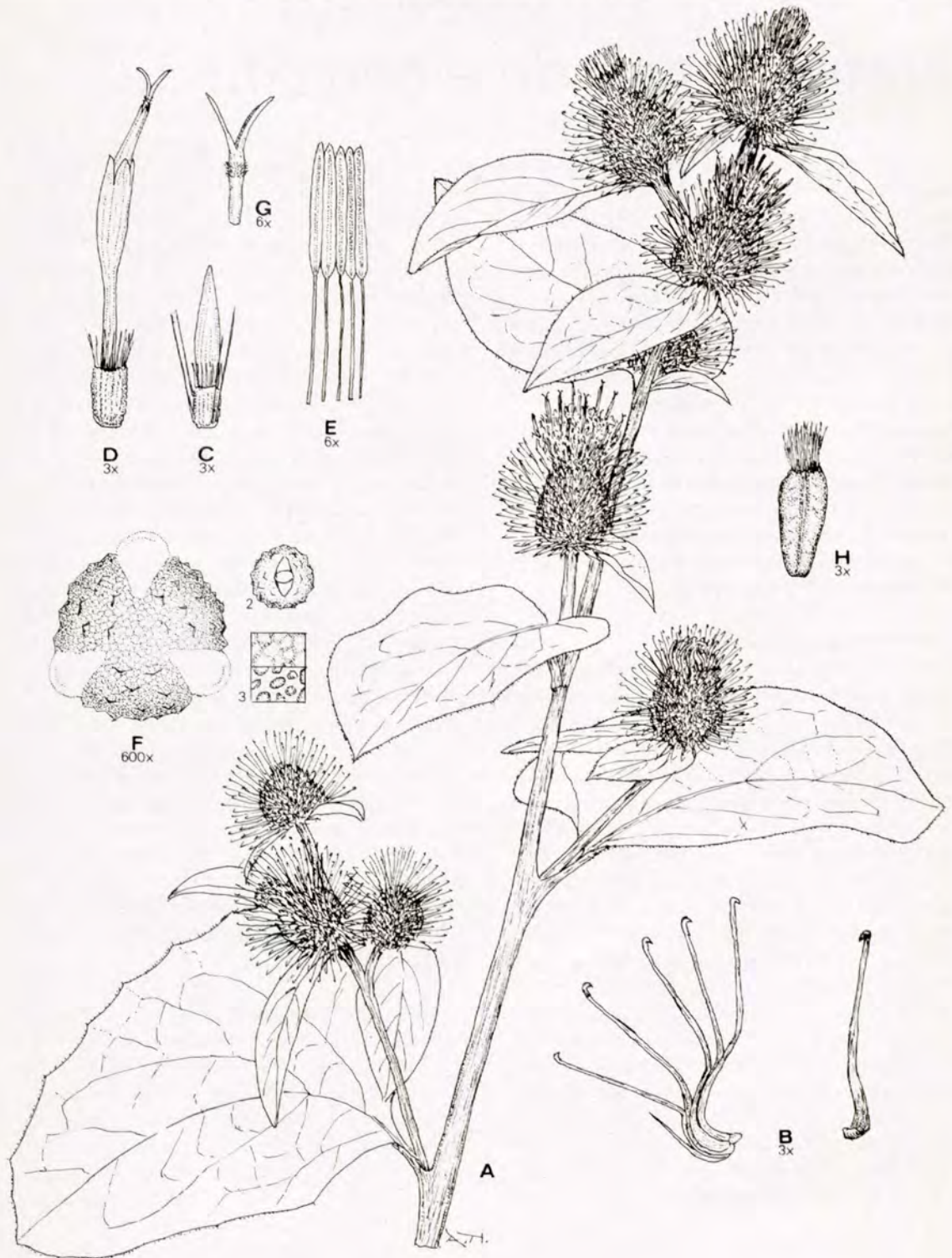
Zaadverspreiding

Nadat de zaden gerijpt zijn blijven de verdroogde hoofdjes nog lange tijd aan de plant vastzitten. Een deel van het zaad komt in de directe nabijheid van de plant terecht doordat het tengevolge van de wind uit de hoofdjes wordt geschud. Verspreiding over grote afstand kan plaatsvinden doordat de hoofdjes zich aan mens en dier hechten en worden meegenomen. Afgevalen hoofdjes kunnen ook door de wind worden verspreid.

Literatuur

- Mulligan, G.A. and P.G. Kevan. (1973). Color, brightness, and other floral characteristics attracting insects to the blossom of some Canadian weeds. *Can. J. Bot.* 51: 1939-1952.
- Hawthorn, W.R. e.a. (1980). The biol. Can. weeds. 38. *Arctium minus* (Hill) Bernh. and A. lappa L. *Canad. J. Plant Sci.* 60: 621-634.

Middelste klit (*Árctium pubens* Bab.)

A deel van plant met bladeren en bloeiwijze; B omwindselbladen; C bloemknop; D bloem; E opengeslagen meeldraden; F stuifmeelkorrel: 1 polair, 2 equatoriaal, 3 korreloppervlak; G stempel; H zaad.

Pratend over de eigen situatie

De officiële opheffing van het ziektebestrijdings-team 'Utrecht' vindt plaats in 1992. Dat betekende geenszins het definitieve einde van bepaalde activiteiten van de kern van dit toen voormalige team. Sinds 1993 komt enkele malen per jaar de tot ruim veertig leden uitgegroeide Studiekring 'Utrecht, 't Gooi en Flevoland' bij elkaar. Zij praten en discussiëren dan over allerhande bijenteeltzaken. Er zijn inmiddels heel wat belangrijke zaken de revue gepasseerd. Een symposium over broedziekten, dit voorjaar in samenwerking met de VBBN georganiseerd, was de eerste 'grote' activiteit waarmee naar buiten werd getreden; de Nosema-avonden lijken nu al een vast agendapunt te worden. BIJEN sprak met Rob Veldhuizen. Behalve de secretaris is hij tevens één van de grote stimulators van de studiekering.

Een voorgeschiedenis

Praten met Rob Veldhuizen betekent vele malen afdwalen van het afgesproken onderwerp. Wanneer de avonden van de Studiekring er net zo toegaan als ons gesprek moeten dat wel geanimeerde bijeenkomsten zijn. Welbespraakt en praatgraag doet hij mij het hoe en waarom van de Studiekring uit de doeken.

'Eigenlijk is onze huidige Studiekring een uitvloeisel van het ziektebestrijdingsteam 'Utrecht' dat op haar beurt een vervolg was op onze Nosemawerkgroep, waarmee in onze Soestse kringen in 1980 werd begonnen. Sinds ik zelfstandig imkerde raakte ik al snel geïnteresseerd in nosema en later in bijenziekten in het algemeen. Toen ik er op werd gewezen dat ook ik nosema in mijn volken zou hebben, had ik zoiets van 'helemaal niet'. Ik had grote volken en meende kerngezonde bijen te hebben. Nosema, dacht ik, was niet mijn probleem. Toen ik echter na onderzoek er achter was gekomen dat natuurlijk ook ik nosema in mijn volken had, ben ik mij verder in deze gevaarlijke bijenziekte gaan verdiepen. Uiteindelijk is dat uitgemond in de Nosemawerkgroep, een initiatief van enkele Utrechtse subverenigingen. Verschillende bekende imkers uit onze omgeving namen hieraan deel. In de zes jaar dat wij met deze ziekte intensief bezig zijn geweest hadden we veel kennis en inzicht in bijenziekten vergaard. Wij zijn min of meer de aanzet geweest tot de oprichting van de landelijke

ziektebestrijdingsteams zoals die vele jaren binnen de VBBN actief zijn geweest. Dat was in 1980.'

'Toen in 1979 de varroamijt ons land binnenkwam hadden we eigenlijk amper deskundigen op het gebied van bijenziekten. Er was in de imkerswereld niet veel belangstelling voor. Wij zijn in die tijd uitgebreide cursussen over bijenziekten gaan verzorgen, waaraan vele leraren met bekende namen in de imkerswereld mee werkten. Ik denk dat we die cursus, waar overigens veel deelnemers op af kwamen, zo'n vier maal hebben georganiseerd. Ik deed dit samen met onder andere Herman Spijker, een weefseldeskundige en Theo de Ronde, werkzaam in het onderwijs. Dit was de basis van wat later het ziektebestrijdingsteam zou worden. Samen met Cees Pater, Els Verschoor en Paul Wilmink hebben we daar vorm aan gegeven. Toen de varroamijt kwam hadden wij in Utrecht al een sterk ziekteam. Ik heb overigens ook in het latere landelijke ziektebestrijdingsteam gezeten. In die tijd hebben twee maal een varroasymposium georganiseerd.'

'In 1989 ben ik verhuisd naar Almere. De activiteiten van en de belangstelling voor de ziektebestrijdingsteam zakten toen al wat in. Iedereen wist na een paar jaar hard werken wel het nodige over ziekten en ziektebestrijding; er werd in die jaren ook weer veel meer over bijenziekten geschreven dan in de jaren daarvoor. Rond 1992 hebben we ons werk als ziektebestrijdingsteam min of meer afgerond. Toen is zo'n beetje tegelijkertijd het idee ontstaan van onze huidige studiekering.'

Het ziekteam leeft voort

'Tegen het einde van het bestaan van de ziektebestrijdingsteams wilden we met onze mensen uit het team Utrecht toch wel vervolg daarop. Onze gedachten gingen toen al uit naar zo iets als studiegroepen. Ik had inmiddels een jaartje op dit gebied niet veel gedaan. Er ging toen toch weer het een en ander broeden. Ik ben vervolgens eens met wat mensen gaan praten om wat ideeën uit te werken. Toen in de herfst van 1992, na een eerder informeel overleg om de zaak op te heffen, tijdens de groepsvergadering van de groep Utrecht besloten werd het ziekteam op te heffen kregen we in diezelfde vergadering het fiat om met een studiekering te starten.'

'Als ziektebestrijdingsteam hadden we in de loop der jaren een aardig financieel potje opgespaard. Veel mensen stortten indertijd hun reisdeclaraties terug in de pot van het ziekteam. En in feite teren we nog steeds, na twee jaar studiekering, op dat toen opgespaarde geld. Dat kan ook omdat we maar weinig kosten maken. Voor onze penningmeester, Els Verschoor is het wat dat betreft tot nu toe een makkie. De leden, voorzover je in ons geval van leden kunt praten, betalen tot nu toe niets voor het deelnemen aan onze bijeenkomsten.'

Doelstellingen

'Ik schat dat zo gemiddeld 25 mensen per avond naar onze bijeenkomsten komen. Echte leden hebben we dus niet. Wij zijn, hoewel we een bestuur hebben dan ook niet echt een vereniging. In het begin zijn alle betrokken subverenigingen aangeschreven met het verzoek onze oprichting naar de eigen leden door te spelen. Wie belangstelling had was hartelijk welkom. Ooit gestart met 32 mensen schrijven we inmiddels in totaal 55 mensen aan, die ooit hun interesse hebben getoond voor onze studiekering. Onze kring is bedoeld voor de verschillende subverenigingen in de provincie Utrecht, regio 't Gooi en de provincie Flevoland.'

'In mei 1992 zijn we voor het eerst bijeengekomen. Onze doelstellingen komen in het kort hier op neer:

- het bestuderen en het volgen van ontwikkelingen in de bijenteelt,
- het bestuderen van mogelijkheden ter voorkoming van bijenziekten,
- het uitdragen van onze verworven kennis en het geven van voorlichting aan degenen die dat wensen.

Aan dat laatste hebben we dit voorjaar voldaan door het organiseren van ons landelijk symposium over broedziekten. Hieraan hebben 140 mensen deelgenomen. Als studiegroep komen we vier à vijf keer per jaar bij elkaar. Onze avonden worden in Groenekan gehouden. We kennen onderhand een vaste kern van ruim 20 mensen. De thema's voor onze bijeenkomsten worden in samenspraak met de gehele vergadering vastgesteld. Het is dus niet het bestuur dat een programma uitdoktert. Wij werken wat dat betreft democratisch.'

'Bij de convocaties doe ik altijd een kort verslag van onze vorige bijeenkomst. Dat is een neutraal commentaar. Als bijlage zit daar altijd een persoonlijk artikel bij, waarin wel een mening wordt gegeven. Dit heeft altijd betrekking op ons onderwerp voor een nieuwe bijeenkomst. Tijdens onze avonden komen er veel opvattingen naar voren. Hoewel er ook wel mensen komen om eigenlijk alleen maar te horen wat er wordt

gezegd, zonder nadrukkelijk aan de discussies deel te nemen, heeft iedereen de gelegenheid zijn zegje te doen. Onze deelnemers zijn bijna allemaal wel op de één of andere manier actief in hun eigen afdeling en gewend in eigen kring iets te betekenen. Dat houdt onder andere in dat sommigen van ons, waaronder ik mezelf reken, nog wel eens de neiging hebben wat op de voorgrond te treden. Een beetje opdringerig te zijn, zal ik maar zeggen. Het is dan ook zonder meer de verdienste van onze voorzitter Paul Wilmink, dat dat niet uit de hand loopt. Hij reguleert de zaken behoorlijk en houdt de club goed bij elkaar. Hij is vooral voorzitter van de bijeenkomsten. Als bestuur komen we eigenlijk nooit bij elkaar. Op de avonden zelf wordt met elkaar besloten wat we een volgende keer gaan doen. Inleidingen op de onderwerpen van gesprek worden altijd van binnen de club zelf verzorgd. De meeste leden lenen zich daar wel voor. Het zijn overigens echt niet altijd dezelfde personen die voor de nodige informatie zorgen. We hebben afgesproken geen inleiders van buitenaf op te roepen. Zou echter de groep naar aanleiding van een bepaalde avond niettemin behoefte hebben aan de uitleg van een deskundige dan kan dat voor een volgende bijeenkomst natuurlijk wel geregeld worden.'

'Hoewel er al veel onderwerpen, zoals koninginnteelt, het vangen van zwermen, om maar wat te noemen, zijn er toch ook wel veel avonden aan bijenziekten besteed.'

Nosema-avond

Afkomst loochent zich niet. De nosema-avond, welke dit jaar door de studiekering in samenwerking met de subvereniging Bunnik/Houten werd georganiseerd staat dus ook voor volgend voorjaar weer op het programma. Tijdens deze avond vindt er onder andere een monsteronderzoek van bijen plaats. De deelnemers kunnen dan zelf monsters bijen uit hun eigen volken microscopisch onderzoeken op de aanwezigheid van nosema en de mate waarin hun volken besmet zijn.

Rob Veldhuizen daarover: 'Dat wordt zeker een vast programmapunt. Zo'n zeven mensen uit de studiekering brengen een microscoop mee. Met de deelnemers zitten zij daarmee hun bijenmonsters te controleren op nosema. Trouwens, ook mensen van buiten de studiekering kunnen deze avonden bezoeken. Behalve het bekijken van de preparaten wordt er onderhand natuurlijk heel wat afgepraat. In de groepjes komt er heel wat los hoor, er worden legio ervaringen uitgewisseld. Dat verhoogt uiteraard de kennis hierover.'

'Ik ben er van overtuigd dat zodra imkers zich gaan verdiepen in de problematiek van het voorkomen van nosema in hun bijenvolken zij tegelijkertijd goede, sterke bijenvolken krijgen. Die kennis werkt zeker positief naar de kwaliteit van de bijenvolken. Ze leren 'nosema-preventief' te imkeren. Ik heb dat ook ooit zelf ervaren. Nosema is nu eenmaal nog altijd een grote bedreiging van honingbijen en de oorzaak van veel sterfte van volken na de winter.'

'Dat praten met elkaar is een goede manier om de kennis omtrent het imkeren en het leven van de bijen te vergroten. Om een eigen methode van bijenhouden te kunnen ontwikkelen is het heel goed om zoveel mogelijk met andere imkers daarover te praten. Met een goede eigen methode gaat de kwaliteit van de bijenvolken en het imkeren vooruit. Ik zeg altijd maar, het hoeft niet persé mijn methode te zijn die de beste is. Deelnemers aan beginnerscursussen heb ik altijd voorggehouden dat zij eerst maar gewoon volgens de Aalstermethode aan de slag moesten gaan. Van daaruit ontwikkel je uiteindelijk zelf wel een goede eigen methode die helemaal bij jou past. Je moet beginnende imkers niet opzadelen met allerlei ingewikkelde werkwijzen, dat maakt de zaak alleen maar moeilijker voor hen. Kennis nemen van de eigen situatie en daarover praten met anderen, daar kom je verder mee. Ik heb overigens wel ondervonden dat ervaring toch een zekere autoriteit geeft. Zeker naar nog onervaren imkers toe. Daar moet je wel voorzichtig mee omgaan. Ik vind dat je open moet staan voor allerlei zaken. Uit alles wat je hoort pik dat uit, wat je zelf nodig hebt.'

Nieuws van de Vrienden van Ambrosiushoeve

Frans Janssen

Na ruim zeven jaar heeft Marijke de Haan te kennen gegeven te willen stoppen met het secretariaatswerk van de 'Vrienden'. Marijke heeft ondanks haar drukke privé-werkzaamheden altijd met veel energie en enthousiasme haar ondersteunend werk verricht voor de Ambrosiushoeve, waarvoor haar tijdens de jaarvergadering op 1 oktober jl. door bestuur en leden grote lof werd toegezwaaid. Jammer genoeg was Marijke er zelf niet bij aanwezig, omdat ze door een ongelukkige val zeker enkele maanden tot de rolstoel veroordeeld is!

Namens bestuur en leden van harte beterschap gewenst.

Tijdens de vergadering hebben we kennis kunnen maken met de nieuwe secretaris Rinus Otten uit IJzendoorn. Rinus imkert al heel wat jaren en is lid van imkersvereniging Eck en Wiel, een vereniging met vanouds een hoog gehalte aan 'Ambrosiusbloed'.

In het 'ir. Mommerspaviljoen', het eigen 'home' van de Vrienden zijn sinds kort een aantal schitterende aquarellen te bewonderen met afbeeldingen uit de imkerij, zwermverhinderende, honinggoest, solitaire bijen en hommels. Van deze werkelijk prachtige aquarellen, vervaardigd door Jeanette van der Aa, medewerkster van de Ambrosiushoeve, zijn ansichtkaarten gemaakt. Deze zijn te koop in setjes van acht stuks en worden u toegezonden na overmaking van f7,50 op postgiro 39.49.772 t.n.v. penningmeester Vrienden van Ambrosiushoeve, Etten-Leur.

Het nieuwe adres van het secretariaat luidt: Pottumsestraat 14, 4053 HW IJzendoorn, 03444-1691.

Bestellingen 'Colorguide'

Het boekje 'Colorguide to Pollenloads of the Honey-bee' van W.D.J. Kirk (zie Bijen november 1994) kan nog tot 15 december 1994 bij 't Bijenhuis in Wageningen besteld worden. Na deze datum zal namelijk het totaal aangevraagde exemplaren in één keer bij de IBRA besteld worden. Wanneer U uw bestelling reeds heeft opgegeven, dan vraagt het Bijenhuis u nog even geduld te hebben.

Bijen in gesprek met imker Hanssen (70) in het Limburgse Haelen

'Stel vooral veel praktische vragen'

Martin Schyns

In een prachtig gebied gelegen buiten het Limburgse dorp Haelen aan de rand van het Leudal ligt het huis van G. Hanssen. Zijn bijenstal staat op een rustig plekje met de rug tegen het bos en het front naar de zon. In de streek staat hij bekend als een bekwaam imker met jarenlange ervaring. Aan het begin van het interview maakt de heer Hanssen (70) duidelijk hoe hij over BIJEN denkt: 'Ik zou graag wat meer praktische zaken in BIJEN willen zien dus stel vooral veel vragen op dat gebied'.

Op mijn vraag hoe lang hij al bijen heeft, wordt met een grijns op het gezicht geantwoord: 'O, ik heb al een heel tijdje bijen. Officieel begon ik met bijen tijdens de oorlog: De tabaks-bonnen konden we in die dagen goed gebruiken als ruilmiddel! Voor de oorlog had ik ook al bijen, dus hou het maar op een dikke 55 jaar'. Op de lagere school werd het imkeren al gepropageerd door onderwijzer Timmermans die ook bijenteeltleraar was. Er was toch niets te doen voor de jeugd en als je iets kon doen wat iets opleverde was dat mooi meegenomen. Ook heeft hij in de beginjaren veel geleerd van ervaren korfimmers. Zo is er bijvoorbeeld iets wat hij een korfimker vaker zag doen dat hij nu zelf nog steeds toepast. 'Een geschepte zwerm kun je op de vliegplank van een bevolkte kast gooien en dan trekt hij in de meeste gevallen naar binnen. Dit werd in de korfimkerij vaak toegepast'.

'Ik kan je nog iets vertellen wat niet veel imkers zullen geloven. Ik heb een keer zien gebeuren dat een zwerm in een bevolkte kast naar binnen vloog! Dat mag je gerust opschrijven, want ik heb het zelf zien gebeuren.' In dit kader wil hij nog iets kwijt: 'Ik ben ervan overtuigd dat een stille moerwisseling vaker voorkomt dan men denkt. De oude moer legt gewoon door tot de jonge bevrucht is en het van haar voorgangster overneemt. Er kan wel even van een situatie sprake zijn met twee bevruchte moeren naast elkaar!'

We komen te spreken over het merken van moeren. Zelf moeren merken doet hij nooit. Dit is de moeite van de enorme verstoring niet waard. Ook van koninginnteelt moet hij niets hebben. 'Honing

oogsten kun je ook van een gewoon volk met een goed leggende moer. Het is zaak om met zo weinig mogelijk inzet en vooral tijd zoveel mogelijk uit je bijen te halen. Als ik dan met 50 à 60 volken ook nog moet gaan koninginnetelen ben ik erg veel tijd kwijt. Ik geloof niet dat ik dan betere bijen zou hebben'. Het enige wat de heer Hanssen wel doet ter verbetering van zijn bijen is af en toe een volk kopen om inteelt te voorkomen. Hij heeft het wel eens meegemaakt dat toen hij zijn bijen in een afgelegen gebied had staan dat er afwijkingen aan de ogen van zijn bijen ontstonden. Dit werd toegeschreven aan inteelt.

Terloops valt het woord kastkaarten. 'Daar maak ik geen gebruik meer van. Als je die kastkaarten aan het einde van het seizoen bekijkt, wordt je er niet veel wijzer van. Het is iedere keer een momentopname als je de kastkaart invult en daardoor lijken sommige volken erg wispelturig. Wel maak ik af en toe een korte aantekening met een krijtje op de achterkant van de kast. Dat werkt in de praktijk prima'. De kasten die Hanssen gebruikt zijn heel speciaal: 'Ik liep al jaren met de gedachte te spelen om mijn Simplex- en

329

Spaarkasten te vervangen door een kast die speciaal ontworpen is voor de manier waarop ik imker. Dus aangepast aan de streek en praktisch met reizen. Zo heb ik deze kast ontworpen'.

Zonder zijn eigen kast te propageren zou de heer Hanssen graag zien dat er wat meer variatie ontstaat in het aantal typen kasten: 'Vooral wat het reizen betreft is de Spaarkast een onding. Jammer dat dit een standaardkast is geworden in Nederland. Ik heb vroeger wel lopen sjouwen met kasten op drie broedbakken. Een gewicht van 50 kg of meer is dan helemaal niet zeldzaam. Een ander nadeel is dat één Spaarkastbroedbak te klein is en twee broedbakken net te groot zijn voor het broednest. Met de komst van de varroamijt in Nederland besloot ik om varroabodems te gaan gebruiken. Toen heb ik de knoop doorgehakt en heb meteen een kast gemaakt zoals die handig is voor mij. Het is meteen te zien dat over het ontwerp van deze kast goed is nagedacht. Het is een kleine solide vierkante kast die rondom dubbelwandig is. De wanden zijn rondom even dik en geïsoleerd met polystreen. Opvallend is dat door deze dubbelwandigheid de mogelijkheid ontstaat om de raampjes in twee richtingen op te hangen. Het is dus mogelijk om een lege bak willekeurig op de onderbak te zetten. Hij staat altijd goed. Er zit ook geen onder- en bovenkant aan. Ook in deze richting is een bak dus volkomen symmetrisch. De raampjes hebben een buitenmaat van 26,5 x 26,5 cm en ze zijn, op de bovenlat na, ook vierkant dus'. In plaats van afstandblikjes heb ik gekozen voor afstandhoutjes. Die hoef je er niet af te halen wat flinke tijdswinst oplevert. Draden inspannen doe ik niet. Momenteel gebruik ik gegoten kunstraat die ik met een soldeerbout vastsmelt.' Dan vertelt Hanssen dat hij aan het experimenteren is met het ingieten van kunstraat direct in het raampje. Er zijn nog wat problemen maar het ziet ernaar uit dat ook dit in de praktijk een hele tijdsbesparing gaat opleveren. De dekplank is een paar cm dik en ook geïsoleerd. In het midden zit een gaatje waarop een voeremmer geplaatst kan worden. Aan de varroabodem valt op dat er een erg handige sluiting van het vlieggat aan zit. Een metalen plaatje is U-vormig gebogen en scharnierend op de twee hoeken bevestigd. In dichtgeklapte toestand steekt het vliegplankje en de sluiting niet uit zodat er niets stuk gestoten kan worden.

Al met al is deze kast een juweeltje. Het gebruiksgemak straalt er als het ware vanaf. Ik ben de heer Hanssen alleen vergeten te vragen hoe dit nieuwe type kast heet. De Symmetrie-kast?

Vandalen aan het werk

F. Peter Bohlmeier

De heer Dierking uit Valkenswaard constateerde op 1 september j.l. dat op zijn stuk grond, achthonderd meter buiten de bebouwde kom van Valkenswaard, grote vernielingen waren aangericht. De groenten en bloemen waren afgesneden of uit de grond getrokken en zijn bijenkasten waren, op twee na, omver geduwd.

Twee weken later waren nog twee volken in leven, broed en eitjes waren niet te vinden.

De vraag is of zijn volken de winter door zullen komen.

Een trieste zaak!

Rectificatie

Joop Beetsma

In het vierde en laatste deel van 'Nieuw Inzichten' van de heer R.P. Groeneveld in Bijen 3/11: 287-289 (1994), zijn de laatste woorden weggefallen. De laatste zin luidt 'Ook de koningin mag van mij haar oudherkomstige kroon en titel blijven dragen.'

De vierde zin daarvoor wordt duidelijk wanneer er staat: 'De lezer zal zich herinneren, dat ik voor het volk-als-geheel, in plaats van het 'de bij' van Minderhoud en het grappige 'der Bien' van de Duitsers, de aanduiding 'de BIJ' gekozen heb.'

Bij het overtypen van de tekst zijn de hoofdletters van de laatste BIJ weggelaten. Hiervoor bieden wij onze excuses aan.

Reacties voor deze rubriek graag sturen naar: Redactie Vraag en Antwoord, Postbus 198, 6720 AD, Bennekom. Deze rubriek zal vaker geplaatst worden naarmate er meer reacties binnenkomen. De laatste tijd zijn er weer enkele interessante vragen binnengekomen. Hartelijk dank hier voor!

12. Hoe oud worden insecten

Hoe oud worden insecten en waarom worden bijen niet ouder? Deze vraag werd gesteld door de heer S.T.P.A. Doove te Rijswijk

Ik heb slechts een paar gegevens over respectabele leeftijden van insecten gevonden. Bij een miersoort kan de koningin 15 jaar oud worden. Bij een hoger ontwikkelde termietesoort kunnen koningin en koning zelfs 15 tot 20 jaar oud worden. Wanneer we bedenken onder welke omstandigheden deze dieren leven, dan wordt de zaak duidelijker. De mierenkoningin blijft na de paring al die jaren in het beschermde milieu van haar nest. Zij kan niet met een zwerm haar nest verlaten omdat zij geen vleugels meer heeft. De bijekoningin doet dit wel en loopt daarbij een bepaald risico. Het beschermde milieu geldt in nog sterkere mate voor de koningin en de koning van de termiten. Het koninklijk paar wordt namelijk in een apart kamertje in de termietenheuvel opgesloten. De werksters brengen in dit kamertje het voedsel voor het koninklijke paar en halen de eitjes weg om deze elders in het nest verder te verzorgen. Zo'n nest kan wel 40 jaar bestaan (maar dan met en tweede of derde koningin plus koning). Een belangrijk punt is dus, hoe groot het risico van insecten is om ten prooi te vallen aan roofdieren, parasieten en ziekten (virussen, bacteriën en schimmels). Voor de werksters in het bijenvolk komt daar nog bij, dat ze gedurende onze winter geen of weinig broed behoeven te verzorgen; in de zomer moeten ze dus veel meer werk verzetten en zouden daardoor eerder sterven.

13. Bloemenplukken

Plukken bijen bloemen? Deze vraag werd gesteld door de heer F. van Heek te Tynaarlo. De heer van Heek vond in een kast bijen met bloempjes of stuifmeelklompjes aan het lichaam, die zij met de pootjes probeerden te verwijderen.

Het knagen aan meeldraden en helmhokjes van bloemen door bijen is welbekend. Door overmatig bevlagen van bloemen kan zelfs beschadiging van de vrucht optreden, zoals bijvoorbeeld bij aardbeien. Het is mij niet bekend of de bijen delen van de helmraden of -hokjes mee naar het volk zouden nemen. Een andere mogelijkheid is, dat

de bijen de bloemen van een Asclepias-soort (bijvoorbeeld de Zijdeplant) bezocht hebben. Deze bloemen hebben hun stuifmeelklompjes in een soort pollinia verpakt (volgens Arjen Neve) zoals bij orchideeën. Van het Milkweed, een Asclepias-soort in Noord-Amerika, is het bekend dat bijen in de bloemen vastgeklemd raken; sterkere insecten kunnen zich uit de dodelijke omarming bevrijden. Zou het kunnen zijn dat delen van de Asclepiasbloem nog aan het lichaam gehecht waren of waren het misschien pollinia van orchideeën?

14. Bijten en knagen

Kunnen bijen bijten en knagen? Het weergeven van een 1 aprilgrap over biologische bestrijding van de varroamijt uit het Deutsches Bienen-Journal door Wilma Bohlmeijer-Mans in Snippers (BIJEN(9): 241, 1994) kan leiden tot verwarring. De 83-jarige heer H. Jacobi uit Cadier en Keer reageerde op de zinsnede: 'omdat bijen niet kunnen bijten met hun kaken.' Hij geeft een paar voorbeelden waaruit blijkt dat de bijen dat wel degelijk kunnen.

Een collega gebruikte zachtboardplaten als dekplank. De bijen knaagden deze platen weg en het gevolg daarvan was dat er een 1 cm dikke wollige papierlaag op de bodem van de kasten terecht kwam, waardoor de bijen haast niet meer konden kruipen. Tijdens een wandeling in de Pyreneeën zag de heer Jacobi vooroverhellende bijenkasten staan waarvan de vliegopening door gras en heide dichtgegroeid was geweest. De bijen hadden de situatie echter opgelost door hier en daar plantdelen weg te knagen.

Een nieuw initiatief van de VBBN-subvereniging Laren / Blaricum

Honingetiket en honingkwaliteit

Johan Calis

Met gepaste trots presenteren wij ons nieuwe honingetiket. Reeds vele jaren stimuleren wij onze leden om ons gulden bijenproduct - de honing - goed te verzorgen en te presenteren. Zo was de onderlinge competitie voor de best-verzorgde honing tijdens de jaarlijkse keuringen voor velen aanleiding om daar meer aandacht aan te besteden. Enige jaren geleden begonnen wij te denken over het ontwerpen van een gemeenschappelijk verenigingsetiket, waarbij alleen volwaardige honing dit etiket zou mogen dragen. Dit overleg heeft uiteindelijk geleid tot dit fraaie etiket. Bijzonder aan het etiket is, dat iedere partij honing, die voorzien is van dit etiket, voldoet aan het reglement van onze honingkeuring.

De vereniging heeft zich ook ingespannen om de varroamijt met alternatieve methoden onder de duim te houden. Zo is het gebruik van de natuurlijke stof mierzuur bij de bestrijding van de mijt uitgebreid onder de aandacht van de imkers gebracht. Bovendien is binnen onze vereniging een effectieve biotechnische bestrijdingsmethode ontwikkeld, die gebaseerd is op het wegvangen van mijten in darrebroed dat daarna uit het bijenvolk wordt verwijderd. Over laatstgenoemde methode worden cursussen gegeven.

Eén en ander was aanleiding om aan ons etiket een nieuwe dimensie toe te voegen. Wanneer de bijen met natuurlijke stoffen en door middel van biotechnische methoden gezond worden

gehouden, mag de honing bovendien worden gewaarmerkt met respectievelijk een zilveren of een gouden certificaat-sticker.

De Ludenschans heeft model gestaan voor ons etiket. De Ludenschans is een verenigingsbijenstand die enige jaren geleden door het Goois Natuur Reservaat aan onze vereniging in beheer is gegeven. Het feit dat onze bijen op de planten van de door het Goois Natuur Reservaat uitstekend beheerde natuurgebieden mogen vliegen, heeft bij de keuze van het onderwerp een doorslaggevende rol gespeeld. Onze dank aan het Goois Natuur Reservaat hebben we kortgeleden getoond door de feestelijke overdracht

van een lindeboom. Als herkenningspunt is ook de St. Jans basiliek te Laren op het etiket afgebeeld. Laren is de plaats waar de meeste activiteiten van onze vereniging zich afspelen. Onze vereniging heeft aan de gemeente Laren een aantal lindebomen geschonken om haar erkentelijkheid te tonen voor de aandacht die de gemeente besteedt aan het aanplanten van drachtplanten en het bestrijden van onkruid zonder giftige stoffen. Per slot van rekening vliegen onze bijen ook op onkruid. Bijen spelen een belangrijke rol in de levenscyclus van vele planten en dieren. Door bestuiving dragen de bijen bij aan de zaad- en vruchtzetting van planten, waar deze planten en de dieren die daarop hun voedsel vinden bij gebaat zijn. Juist de lindeboom is voor de ontwikkeling van de bijenvolken in 't Gooi een belangrijke drachtbron. De lindedracht stelt onze bijen, en ook wilde bijen, in staat om de bestuiving van andere gewassen en die van de wilde flora uit te voeren. Vandaar onze keuze voor de linde. Naast het linde-steentje dat wij proberen bij te dragen aan de bijenweide, zijn we ook actief op de historische enggronden van Laren. Naast een fraaie bloemenakker in eigen beheer, werken we samen met de Stichting Oude Landbouwgewassen Laren en voorzien particuliere landbouwers aan bloemrijke akkers. Door het

verbouwen van boekweit, het doorzaaien van rogge met korenbloemen en groenbemesting met gele mosterd bieden wij extra voedselbronnen voor onze bijen en de wilde insecten.

Met onze beperkte middelen was het nooit mogelijk geweest dit etiket het daglicht te doen zien. Wij zijn dan ook dank verschuldigd aan de Laarder kunstenaar Louis van den Akker, die van ons onderwerp, de Ludenschans, een prachtig ontwerp heeft gemaakt, aan lithograaf Van Setten, aan de medewerkers van drukkerij Drukteam en aan hun directeur Toon van Gestel die het totstandkomen van het etiket heeft gecoördineerd. Met dit etiket en de certificaatstickers geven wij als imkersvereniging na de keuring een kwaliteits- en herkomstgarantie voor het door onze bijen verzamelde en door onze imkers gebottelde gulden kwaliteitsproduct: Honing uit 't Gooi.

De jaarvergadering

Frans van Tongeren, illustraties Bernadette Kuijs

Bij het woord jaarvergadering haken heel wat mensen af. Zij denken dan aan een statisch gebeuren in een kille, ongezellige ruimte; strenge koppen achter een groene tafel en een stortbad van cijfers waar je niets mee kunt. De afhakers hebben gelijk, maar... er zijn uitzonderingen op deze regel. De jaarvergadering van de imkersvereniging, subvereniging Gorssel, is zeer de moeite waard om te bezoeken. Loopt u even mee? U betreedt dan een prettig verwarmd vertrek dat nog behoord heeft aan Prins Hendrik en niet is te vergelijken met dat slecht verwarmde achteraf-zaaltje, waar het al lelijk kiert tussen de gipsplaten.

De bezoekers schudden elkaar de hand als oude vrienden en voeren bevlogen gesprekken. Na verloop van tijd worden de tafels in een vergaderopstelling geschoven. De tros bezoekers schuifelt uiteen en de imkers nemen plaats aan lange houten tafels. Op de valreep komt nog iemand binnen. Hij heeft een toestel bij zich, dat glanst van nieuwigheid. Ton van H., de maker

van dit draagtoestel voor bijenkasten, zegt: 'Jongens, jullie mogen het gerust weten. Dit apparaat is ijzersterk'.

Waarderend gemompel klinkt alom. De berrie ziet er piekfijn uit. 'Ik zal het jullie laten zien', zegt Ton onverschrokken. Hij zet een stoel in de open ruimte van de vergaderopstelling en verzoekt de enige dame van het gezelschap, op de stoel te willen plaats nemen. Zij gaat stralend zitten.

Wij kijken geamuseerd toe. De geribbelde buizen van het draagtoestel, naderen de poten van de houten stoel, waar zij op zit. Een van de imkers schiet te hulp en op een teken van Ton wordt de stoel, met haar kostbaar gewicht, geheven. Wij horen een vervaarlijk gekraak, doch de dame op de stoel blijft glimlachen. De stoel blijkt het slachtoffer te zijn.

De penningmeester vraagt Ton wat deze stoelenmoordenaar moet gaan kosten, maar de maker zegt verontwaardigd:

'Ik heb gezegd dat ik een draagtoestel zou maken. Niet dat ie wat moest gaan kosten!'

Wij brengen Tom een staande ovatie.

De vergadering wordt geopend en komt op toeren.

Punt 7 wordt een struikelblok... De voorzitter, Wim K., is aftredend en wegens gezondheidsredenen niet herkiesbaar. De secretaris heeft al veel voorbereidend werk verricht om de onvervangbare te vervangen, maar is daar tot heden nog niet in geslaagd. De voorzitter besluit zelf het voortouw te gaan nemen.

'Vera, wil jij geen voorzitter worden?' 'Beste Wim, officieel ben ik geheel niet aanwezig'.

'Hoezo niet?' 'Wel, je hebt de vergadering geopend met: Mijne Heren en de enige dame in het gezelschap heb je niet genoemd!' De aanwezigen genieten volop van dit steekspel en wachten op de ontknoping. Na zijn

excuses voor deze nalatigheid te hebben gemaakt, vervolgt Wim: 'Waarom wil je geen voorzitter worden?' 'Wel, ik beheer het Nederlands niet zo goed. Ze lachen me uit om mijn Duitse uitspraak'. 'Nou, het is niet gebruikelijk dat de voorzitter uitgelachen wordt. Maar, iemand moet toch voorzitter worden!'

'Kijk eens hier Wim. Ik

vind voorzitter zijn gewoon niet leuk. Ik heb je huis, je bijen en je tuin al overgenomen. Ik heb geen zin, om je baan ook nog over te nemen'.

De toehoorders hebben dikke pret.

Fred B. fluistert de secretaris wat in het oor en deze gaat meteen telefoneren. Na een kwartiertje komt Harrie J. 'De Kleine Haar' binnen stappen. Hij gaat zitten.

'Een dokter komt direct als hij wordt opgeroepen', fluistert een van de aanwezigen.

'Dat is een soort reflex'.

Wim stelt Harrie de bekende vraag. Wij luisteren gespannen toe. Het verlossende antwoord komt er zonder aarzeling uit. Het luidt: 'Ja, dat wil ik wel doen!' De bevalling is zonder problemen verlopen. Wij hebben een nieuwe voorzitter.

Toch niet een beetje spijt gekregen, dat u er niet bij kon zijn? Zo ja,... dan zien wij elkaar op de volgende jaarvergadering!

Kalenderjaar verstreken

December, een maand om de balans op te maken waarbij een ieder zich binnenshuis terug trekt. Lange avonden, de gordijnen dicht, de CV op standje behaaglijk en daar glijdt weer een bijenjaar aan je voorbij. Natuurlijk hebben de korte daglengte en het weer alles met ons gedrag te maken. De verandering van daglengte is een vast gegeven en daar valt niet over te zeuren, gelukkig maar. Het is de klok van de natuur. Mekkeren doen we wel over het weer, ons hele bijengedoe staat of valt ermee (het hoofdstuk ervaring wordt gemakshalve even vergeten). En ook dit jaar was er met het weer van alles te beleven. Na een zeer

334 zachte maand januari met meerdere reinigingsvluchten kwam halverwege februari de winter nog even fel terug met strenge tot zeer strenge vorst boven een vers sneeuwdek. De laatste dagen in maart stond de maximumtemperatuur in grote delen van ons land op ruim 15°C en konden de imkers de balans opmaken. Over het algemeen slechts een paar raten broed, maar wel verse honing! Maart werd voor de zevende achtereenvolgende maal een zachte maand. Hoewel zacht, let eens op het enorme temperatuurverschil tussen gebieden aan de oostkant van grote wateroppervlakken en de rest van het land. Als voorbeeld Stavoren met een gemiddelde maximumtemperatuur van 7.8°C tot 12°C in de zuidelijke provincies. Het voorjaar als geheel bracht veel neerslag. In de laatste dekade van april goed vliegweer met maxima boven de 20°C. Halverwege juni zag het er nog somber uit. Op veel plaatsen was de normale maandsom neerslag al bereikt met veel te lage temperaturen. Daarna werd het warm, zeer warm zelfs met veel tropische dagen. Uiteindelijk kwam de gemiddelde maximumtemperatuur in de maand juli uit op 6°C boven de normale waarde. Het werd de warmste julimaand sinds 1706. De laagste gemiddelde maximumtemperatuur bedroeg 23.5°C op de Waddeneilanden. Bij al die hitte stonden veel bloemen 'droog' en het was geen bijdrage voor een goede honingoogst. Na de overvloedige voorjaarse regens deed de heide het goed en ik heb voor de eerste maal in mijn leven prachtige heideraathoning geoogst. Een delicatessen. September bracht weer het treurige beeld van regen, regen en nog eens regen, tot meer dan 200 millimeter op tal van plaatsen. Het gevolg: weinig vliegdagen voor onze bijen en dus weinig stuifmeel. Geen goed uitgangspunt voor de inwintering. Helaas, maar het zij zo. Bij een terugblik betrek ik ook graag **bijen**. Veel interes-

sante artikelen, een paar springen er uit, 'Hooikoorts' in **bijen**(1) en natuurlijk het schitterende vervolg op 'Nieuwe inzichten aangaande het bijenvolk' van de ruim 90-jarige heer R.P. Groenveld, oud-secretaris van de VBBN. Hulde! In de rubriek 'gedenken' komen helaas weer de namen voor van een aantal imkers die tot mijn kennissenkring behoorden. Ook daar sta je bij stil. Het waren imkers in hart en nieren met een enorme inzet voor hun vereniging. Gelukkig zijn er nog velen zo. Een goed '95 wens ik u toe.

Geforceerd bouwen

De 'nieuwe inzichten' van de heer Groenveld zetten je aan het denken. Bijen die met de zwerm zijn afgevoegen en door de imker binnen vliegafstand van de oude woning een nieuwe standplaats krijgen, keren nooit terug naar de zo vertrouwde plek van waaruit ze hun eerste oriënteringsvlucht maakten. Deze bijen hebben het volledige zwermproces meegemaakt, het bouwen van de zwermcellen die door de koningin worden belegd, het geleidelijk opbouwen van een voedselvoorraad in de honingmaag, het verminderen van de eiafzet door de koningin en wie weet hoeveel voor ons onzichtbare veranderingen in de feromoonhuishouding. Alles tezamen zorgt ervoor dat bij de afgezwermde bijen collectief geheugenverlies heeft plaats gevonden. Zeer doelmatig zegt onze bijenvriend Groenveld, want de zwerm laat een jong individu achter.

Het oude volk, de zwerm, begint aan de opbouw van een nieuw nest dat het volgend jaar weer tot zwermen zal leiden. Maar de oude koningin-moeder heeft uiteraard ook niet het eeuwige leven. Door toenemende ouderdom komen de gebreken en op een gegeven moment besluit het volk tot stille moerwisseling. In aanwezigheid van de oude koningin wordt een uitverkoren larfie in een vergrote cel extra gevoed en wat was bestemd om werkbij te worden groeit uit tot koningin die op bruidsvlucht gaat en na verloop van tijd start met een broednest. Ergens in deze reeks gebeurtenissen verdwijnt de oude koningin. Het is wezenlijk anders dan het voortplantingsproces, noem het een vernieuwingsproces.

Wonderlijk dat na het afkomen van een zwerm het zich verjongende volksdeel achterblijft met een stelsel oude raten die hen voorlopig meer dan voldoende ruimte biedt. Het oudemoers-volk, de zwerm, gaat daarentegen een complete serie nieuwe raten bou-

wen. Ze schaffen zich iets nieuws aan. We maken er gebruik van door elke zwerm op kunstraat te huisvesten. Maar we doen meer. Zodra een jonge koningin aan de leg is geven we dat volk ook veel kunstraat en ze bouwen het nog prachtig uit ook, hoewel ze in het natuurlijke proces al hun krachten zullen gebruiken om nectar te verzamelen om het groeiend aantal larfjes te voeden en hun wintervoorraad voedsel aan te leggen. Wat ik hiermee wil zeggen? Dat we de jonge-moersvolken tijdens het uitbouwen van kunstraat heel goed moeten begeleiden, we zadelen ze op met werkzaamheden die ze in een natuurlijk proces niet uitvoeren, het bouwen van raten, Noem het maar een geforceerde vernieuwing.

Hoe nu verder met AVB?

Verbranden van materiaal en volken ruimt een haard op, maar doorlopend worden nieuwe brandhaarden ontdekt. Met het inschakelen van bestrijdingsmiddelen zal het resultaat niet veel anders zijn. Ook het aangekondigde onderzoek naar de ontsmetting van materiaal door gammastralen lost mijns inziens niets op. Er hoeft maar een schrapertje, schroevendraaier of ander stuk bijenmateriaal te worden vergeeten. En hoe zit het met de kleding van de imker? Imkerjack en overall ook ontsmetten of verbranden?

Waarom lossen deze maatregelen niets op? Omdat de weg naar nieuwe besmetting niet wordt afgesneden. De grenzen liggen open en steeds opnieuw zal besmet materiaal worden ingevoerd, ondanks alle gezondheidsverklaringen. Amerikaans vuilbroed is er en we raken het niet meer kwijt. Dus moeten we nu maar met de armen over elkaar gaan zitten? Om de drommel niet. Het zoeken naar, en door teelt versterken van resistente eigenschappen lijkt een mogelijke weg. Dan moet je uiteraard wel weten hoe en waar je moet beginnen. De gedachte om Amerikaans vuilbroed op die manier aan te pakken is natuurlijk niet alleen van deze tijd, laten we niet proberen opnieuw het wiel uit te vinden. In de V.S. is er al heel wat werk in deze richting verzet.

In Amerika is Amerikaans vuilbroed uiteraard geen onbekende. In 1984 bleek uit statistische gegevens van 44 staten dat bijna 2% van de volken waren aangetast. Een dertig jaar geleden is door Rothenbuhler onderzocht of erfelijke factoren verantwoordelijk zijn voor een bepaalde mate van weerstand tegen AVB. Rothenbuhler ging aan de slag met bijen die hij voort teelde uit bijen die afkomstig waren van een grootimker Mr. Brown uit Sioux City. Door het zorg-

vuldig bestuderen van de door hem ontwikkelde lijnen toonde hij aan dat het belangrijkste onderdeel van weerstand tegen AVB bestaat uit de mate waarin bijen hygiënisch gedrag vertoonden. Dat hygiënisch gedrag bestond uit twee onderdelen. Het ontzeggen van cellen die dode larven of poppen bevatten en vervolgens het verwijderen van het zieke broed. In sommige volken vertoonden de bijen geen hygiënisch gedrag, in andere werd slechts één van de onderdelen verricht en in weer andere werden beide onderdelen uitgevoerd. De volken waarin de werksters beide vormen van het hygiënisch gedrag uitvoerden vertoonden relatief de meeste weerstand tegen AVB. Conclusie: de weg die wij moeten volgen bestaat uit het zoeken naar bijenvolken met een goed ontwikkeld hygiënisch gedrag en deze eigenschap door deskundige teelt uit te vergroten. Voor de gemiddelde imker is dat niet weggelegd omdat een betrouwbaar resultaat alleen kan worden bereikt via kunstmatige inseminatie. Hoe een dergelijke aanpak te realiseren?

Uit het onderzoek van Rothenbuhler bleek ook dat de werksters van de Brown-lijn niet alleen hygiënisch gedrag vertoonden, maar dat het ook zeer defensieve bijen waren, oftewel bijen met losse angeltjes. Het onderzoek rept niet over een mogelijk verband tussen agressief gedrag en weerstand tegen AVB. Het enige dat ik zelf kan bedenken is dat volken die zich fel verdedigen weinig gelegenheid geven aan rovers om binnen te dringen. En zoals we aannemen zijn rovende bijen potentiële verspreiders van de sporen van AVB.

Het weer in december

Voor de periode '61-'90 geldt voor december als normaal landelijk gemiddelde 39 uren zon, 75 mm neerslag en een maximumtemperatuur van 5.7°C. In de tabel het karakter van het weer de afgelopen 5 jaar.

December-maanden

Jaar	Zon (uren)	Neerslag (mm)	Max.temp. (°C)
1989	somber	nat (84)	zeer zacht (7,5)
1990	somber	normaal	zacht
1991	zonnig	normaal	zacht
1992	normaal	vrij droog (58)	normaal
1993	somber (26)	zeer nat (153)	zacht (7,1)

Geraadpleegd

- Robert E. Page, jr. and Harry H. Laidlaw, jr. Hygienic behavior, *The Hive and the Honeybee* 1992: 248
- Dijkema H. Hoe steekt een volk in elkaar? *Bijenteelt* 3(92): 67-71 (1990)- Groenveld R.P. Nieuwe inzichten, *Bijen* 2(10): 259-261 (1993), 3(3): 72 (1994), 3(10): 268-269 ('94)
- The hive and the Honeybee* 1992: 1085. *American Foulbrood Diseases*.

Wassmelters

Er zijn verschillende manieren om was uit oude raat te smelten. Niet alle was komt gemakkelijk uit raten vrij, er blijft altijd wat in zitten. De enige manier om werkelijk alle was te verwijderen is door de raat met een oplosmiddel voor was te bewerken. Op deze manier kan bepaald worden hoeveel was er nog in de rest zit, als de was uit de ramen gesmolten is.

In Duitsland heeft Christoph Störk bepaald welk percentage was nog in de resten na het wassmelten aanwezig was. De uitslagen waren zeer verschillend:

Soort wassmelter	% was in restant
Zonnewassmelter I	43 %
Zonnewassmelter II	36 %
Verbouwde sappers	28 %
Stoomwassmelter merk Fritz	27 %
Stoomwassmelter merk Graze	25 %
Zonnewassmelter Apisolar	21 %
'Wachsomat' merk Fritz	17 %
Separatiecentrifuge	5 %

Zonnewassmelters werken niet zo goed als stoomwassmelters, ze zijn echter wel energievriendelijk. De Apisolar maakte hierop een uitzondering: daar was maar 21% van de resten was. De verbouwde sappers had een imker zelf gemaakt en werkte volgens het systeem van een stoomwassmelter. Bij de 'Wachsomat' worden de oude raten tussen twee platen gedrukt en de platen worden elektrisch verwarmd. De centrifuge werd door een professionele wassmelter gebruikt en is niet te gebruiken door een gewone imker. Deze kan het beste een Apisolar zonnewassmelter aanschaffen voor DM 686,50. De 'Wachsomat' heeft weliswaar minder was in de resten, maar kost dan ook DM 2.112,-.

ADIZ 1994(8); Der Imkerfreund 1994(8); Schweizerische Bienen-Zeitung 1994(8)

Snel koninginnen vinden

Nadat de Afrikaanse bij Brazilië was binnengevlogen, moesten de imkers hun bedrijfsmethode aanpassen. Met kwade bijen is het slecht koninginnen vangen, daarom werd de volgende manier bedacht.

Als een imker de koningin wil vinden in volk A, dan haalt hij eerst uit een ander volk (volk B) een raam uit het midden van het broednest. Als koningin B op dit

raam zit, moet hij een volgend raam nemen. Alle bijen van het raam kloppen. Bij het uitnemen zo min mogelijk rook gebruiken, liefst zonder beroker werken.

Uit volk A wordt op dezelfde manier een raam genomen en het raam uit volk B wordt erin gehangen. De kast wordt drie tot vijf minuten gesloten. Raam A kan in volk B worden gehangen om daar de koningin te lokken.

Koningin A zal na korte tijd op raam B zitten, omdat ze daar een rivaal zoekt. Halen we nu na vijf minuten raam B uit kast A, dan hebben we haar gevonden. Veel rook maskeert de geur van het andere raam, vandaar dat er zo weinig mogelijk rook moet worden gebruikt.

Zeker iets om eens een keer uit te proberen. En natuurlijk vond ik deze tip in verschillende bijenbladen, ondermeer in

Beekeeping 1994(8)

Middeltjes tegen steken

Iedere hobby heeft zijn minder leuke kanten, dus ook het bijenhouden. Gestoken worden is niet echt prettig en onze voorvaders kenden al vele middeltjes om de pijn te verlichten en de zwelling tegen te gaan.

Prei is één van de beste middeltjes tegen bijensteken. Eerst moet de angel worden verwijderd, daarna dient de plaats te worden ingewreven met een prei die net is doorgesneden. Het sap van de prei verandert het bijengif, de zwelling vermindert en de pijn verdwijnt. Hou je niet van prei, of zie je er tegen op om in vol imkerornaat de supermarkt binnen te rennen om een prei te kopen, gebruik dan ui of knoflook. Helpt het niet dan kun je lijden in eenzaamheid, want iedereen loopt met een boog om je heen.

Wat ook helpt is fijngewreven weegbree- of kaasjeskruidblad. Ook de keukenkast kan uitkomst brengen. Los veel zout op in een beetje azijn, doop daar een watje in en leg dit op de steek. Ook fijngehakte peterselie helpt, vooral als het gemengd is met twee eetlepels olijfolie en het wit van een ei.

Al deze middeltjes nemen nogal wat tijd om te vinden of te maken. Voorkomen is beter dan genezen, daarom kan je je ook inwrijven met fijngewreven walnootblad of tomatenblad. Dit schijnt voor de bijen zo afschuwelijk te ruiken, dat ze niet meer in de buurt durven te komen.

Bee Craft 1994(7)

Buckfast Belangen bewaakt kwaliteit

Buckfast Belangen Verenigd heeft vorig jaar het initiatief genomen om via licentieverstreking de kwaliteit en de betrouwbaarheid van Buckfastmateriaal te handhaven. Zoals bekend verondersteld mag worden, is met het wegvallen van de persoonlijke begeleiding van Broeder Adam in Buckfast Abbey min of meer een einde gekomen aan het teeltprogramma van deze monnik. Gelukkig zit over heel Europa verspreid heel veel goed materiaal, dat door topimkers uit diverse landen in stand gehouden wordt. Onderling hebben zij daarover regelmatig overleg.

Tot haar spijt stelde de vereniging Buckfast Belangen Verenigd vast, dat er nogal wat koninginnen te koop aangeboden worden die wel Buckfastkoninginnen genoemd worden, maar die of niet raszuiver zijn of toch niet die eigenschappen hebben die deze soort bijen zo'n goede reputatie hebben bezorgd. Het is voor de doorsneeimker ondoenlijk vast te stellen of hij krijgt wat hij denkt te kopen. Mede om die reden heeft Buckfast Belangen Verenigd besloten om licenties te verstrekken aan een aantal telers en/of teeltgroepen.

Om voor een licentie in aanmerking te komen, moet een licentienemer aan een aantal voorwaarden voldoen. Hij moet o.a. minimaal een bepaalde hoeveelheid teeltmateriaal hebben en kunnen aantonen via een stamboom, dat hij raszuiver materiaal heeft. Belangrijker is echter, dat hij zich dient te onderwerpen aan een jaarlijkse keuring die zeer neutraal wordt uitgevoerd. Daartoe dient de licentienemer ieder jaar een aantal koninginnen bij Buckfast Belangen Verenigd aan te leveren, die zonder dat de afkomst bekend gemaakt wordt via de teeltcoördinator bij een testimker van Buckfast Belangen Verenigd terecht komen. Deze testimker kan dus zonder vooroordelen de koninginnen testen op hun kwaliteiten en eigenschappen. Hierdoor kan Buckfast Belangen Verenigd meer zekerheid geven, dat de koper krijgt waarvoor hij op dat moment kiest. De licentienemer levert bij koninginnen en/of larven een teeltregistratiekaart.

Vanzelfsprekend pretendeert Buckfast Belangen Verenigd niet, dat alleen haar licentienemers goed materiaal hebben. Voor ongetest materiaal van anderen kan echter niet ingestaan worden. Om die reden zullen bijvoorbeeld overlarfdagen van niet licentienemers niet in aankondigingen van Buckfast Belangen Verenigd worden vermeld. Wie betrouwbaar

materiaal wil hebben wordt aangeraden zich te wenden tot één van de licentienemers of zich wel zeer goed te laten voorlichten over de afkomst en eigenschappen. Voor inlichtingen kunt u contact opnemen met het secretariaat van Buckfast Belangen Verenigd. Het adres is: Mw. M.J.M. v.d. Heuvel, Hoofdstraat 77, 5473 AP Heeswijk-Dinther, 04139-2603.

Allan Reeder, Roden

Laagvliegende bijen

Hierbij stuur ik namens subvereniging Voorne Putten van de VBBN een foto van een waarschuwingsbord voor laagvliegende bijen. Dit bord hebben we zelf ontworpen met stickers van het Bijenhuis en een verkeersbord hebben we gekregen van de gemeente Spijkenisse.

Dit bord is deze zomer geplaatst voor onze nieuwe bijenstal 'De Bijenstek', die tot stand gekomen is in samenwerking met het recreatieschap Voorne en Putten. De stal staat in het recreatiegebied Bernissen, wij als subvereniging mogen deze stal gebruiken voor onderwijs, voorlichting enz.

Wim van de Hoonaard, Abbenbroek

Een eerste prijs

Van de heer Vinke, imker uit Swifterbant (Flevoland), ontvingen wij een foto (zie p. 338). Deze werd gemaakt tijdens de koninginnedagoptocht, welke jaarlijks door de plaatselijke 'Vereniging Dorpsbelangen' wordt georganiseerd. Elk jaar trekt deze optocht duizenden bezoekers, zelfs van buiten Swifterbant komt men hier op af. Dit jaar namen niet minder dan 21 wagens deel aan de optocht. De 'Bijen'-wagen, zoals op de foto afgebeeld en waarvan de grote korf gemaakt is van draineerbuis, wist de

eerste prijs in de categorie 'versierde wagens' te winnen. Deze wagen werd ontworpen en gemaakt door agrariërs, wonende aan de Rivierduinenweg te Swifterbant. De heer Vinke vertelde ons met gepaste trots dat hij het idee voor deze wagen had geleverd. Tevens was de bemanning van de wagen uitgedost met door hem beschikbaar gesteld imker materiaal.

'De leuze van deze wagen, 'Bloemen bijen, veilig vrijen' leek mij in verband met de bijenziekten een aardig thema,' aldus de heer Vinke. In ieder geval is het een aardige en opvallende manier om onze bijen in de belangstelling te zetten.

Vuilbroed bij van der Zee?

Er gaat een hardnekkig gerucht dat bij imkerij Van der Zee vuilbroed zou zijn vastgesteld. Dat gerucht is niet juist. Wij wensen hem van harte toe dat dit ook zo zal blijven. Dit ter geruststelling van hen die koninginnen bij hem betrokken of dat van plan zijn.

VIB - Selectiewerkgroep

In de voorbije jaren groeide een nuttige samenwerking tussen de VIB-Selectiewerkgroep en verschillende Nederlandse werkgroepen voor selectie, moerteelt en kunstmatige inseminatie. Het gaat hierbij vooral om uitwisseling van informatie en ideeën.

Noord en Zuid willen die samenwerking nog gaan uitbreiden door de gemeenschappelijke publicatie van een infoblad rond de thema's 'selectie, moerteelt en KI'. Vanaf volgend jaar zal driemaandelijks het blad 'Betere bijen op onze standen' verschijnen. Het eerste nummer verschijnt begin januari 1995. Het blad zal naast informatie over activiteiten en publicaties in

Vlaanderen, Nederland en andere landen o.a. Duitsland ook interessante technische bijdragen brengen over voormelde onderwerpen. Belangstellenden kunnen zich abonneren door overschrijving van BF 200,- of f11,- onder vermelding 'Betere bijen'.

Voor Nederland op Postbanknummer 23.84.288 t.n.v.

Jan Charpentier, Laar 45, 5258 TJ Berlicum.

Voor België op rekeningnummer 000-05007535-31 t.n.v.

Jean Camerlinckx, Schuurlo 12, B-9880 Aalter.

Thema-avond Amerikaans vuilbroed

Regio-West van de Buckfastvereniging organiseert op vrijdag 27 januari 1995 een thema-avond over Amerikaans vuilbroed (AVB), aanvang 19.30 uur. De avond is voor alle belangstellenden en zal plaatsvinden in het bijenmuseum van het Bijenpark in Amsterdam-West, kruising Osdorperweg en J. v.d. Berghweg.

Programma

19.30-20.15 uur: Dhr. H. van Schuppen, medewerker van de Veterinaire Dienst, zal ons informeren over de huidige situatie van AVB in Nederland, wat zijn de bemoeienissen van de overheid, hoe wordt de besmetting overgebracht en hoe we het risico van besmetting zoveel mogelijk kunnen beperken.

20.15-21.00 uur: Dr. Job van Praagh, wetenschappelijk medewerker van het Duitse Bijenteeltinstituut in Celle, zal o.a. een technische uitleg geven (Nederlandstalig) over de biologie van de ziekte, de nadelen van de toepassing van 'medicijnen' en hoe de overheid en de beroepsimkerij in Duitsland met de besmetting omgaan.

21.00-21.30 uur: Pauze

Om onze kosten wat te compenseren worden in de pauze vele fantastische zaken verloot, o.a. twee raszuivere Buckfastkoninginnen.

21.30-22.30 uur: Na de pauze kunt u uw vragen stellen aan een forum, bestaande uit de heren Van Schuppen en Van Praagh. Wij verzoeken u, in de pauze, uw vragen schriftelijk bij de organisatoren in te dienen.

U bent van harte welkom op onze thema-avond. Mocht u nog vragen hebben, dan kunt u bellen met het secretariaat van de Buckfastvereniging Regio-West, Ed Oortman Gerlings, 02993-68114.

IMKERSBOND VAN DE ABTB

*Studiedag ABTB-imkers***B.A.H. Visser**

Met het verdwijnen van de jaarlijkse Imkersdag enkele jaren geleden, werd besloten in plaats hiervan een studiedag te organiseren voor de leden. Deze werd onlangs gehouden in Zenderen, waarbij een drietal onderwerpen centraal stonden, n.l.: drachtplanten in bermen en natuurgebieden; Amerikaans vuilbroed en de kwaliteit van honing en honingverwerking. De lokaliteiten van het AOC-Twente in Zenderen bleken bij uitstek geschikt voor het houden van een studiedag die werd geopend door de voorzitter van de Imkersbond van de ABTB, de heer G. Hollander. Na een welkomstwoord sprak deze er zijn vreugde over uit dat ruim zestig leden-imkers aan de studiedag deelnamen. Een woord van waardering voor dit redelijk grote aantal noemde hij dan ook terecht.

Drachtplanten in bermen en natuurgebieden

Aan de hand van een serie zeer fraaie dia's leidde de heer Koster dit onderwerp in. Daarbij werd duidelijk dat op een groot aantal plaatsen met succes wordt geëxperimenteerd om te komen tot het verruimen van de bijenweide, met name door een andere wijze van onderhoud en beheer door eigenaren en gebruikers. Het blijkt dat in deze een belangrijke bijdrage wordt geleverd door gemeenten en waterschappen waar de verantwoordelijke bestuurders en beheerders begrip tonen voor het behoud van natuur in het belang van mens en dier. Door met name het traditionele maai- en onderhoudsgedrag te wijzigen ontstaan er veelal prachtige met bloemen en planten begroeide bermen alsook oevers van watergangen. De heer Koster bleek er zich wel van bewust dat helaas op veel plaatsen nog onvoldoende financiële middelen beschikbaar worden gesteld om op een betere en meer 'natuurlijke' wijze het beheer en onderhoud van bermen, parken, watergangen en natuurgebieden uit te voeren.

Amerikaans vuilbroed

De heer J. van der Steen van de Ambrosiushoeve behandelde het vooral sinds afgelopen zomer zeer actuele onderwerp Amerikaans vuilbroed. Deze zeer besmettelijke bacterie-infectie van de larven van honingbijen kan in het sporestadium wel zo'n veertig jaar kiemkrachtig blijven. Het verloop van de ziekte, vanaf de besmetting van jonge bijen tijdens het poetsen van cellen en bij het eten van besmet stuifmeel en honing, werd door de heer Van der Steen op zeer deskundige wijze uiteengezet. Helaas moet de eindconclusie nog steeds zijn dat de ziekte nooit over gaat. Omdat er sporen van de bacterie (*Bacillus larvae*) op de raat terechtkomen, in het stuifmeel, in de honing en op de wanden

van de bijenwoning en omdat de sporen zolang kiemkrachtig blijven, is er gedurende een zeer lange tijd kans op herbesmetting. Binnen het volk wordt de bacterie verspreid door de werksters. De bacterie kan in een bijenkast gebracht worden door het voeren van besmette honing en stuifmeel en door het inhangen van besmette raten, larfjes en koninginnen met begeleidende bijen. De ziekte wordt van stand tot stand verspreid door vervliegen, zwermen, stuifmeelmijten, wasmotten en via kleding plus materiaal van de imker. In Nederland zijn de imkers verplicht de ziekte of het vermoeden dat er Amerikaans vuilbroed op de stand is, te melden aan het Centraal Meldpunt. Is de ziekte eenmaal vastgesteld, dan worden alle bijen gedood. De dode bijen plus al het kastmateriaal worden verbrand. Daarnaast wordt er een vervoersverbod ingesteld.

Honing van goede kwaliteit

De derde inleiding van deze studiedag, over de kwaliteit van honing, werd gepresenteerd door de heer J. Hertsig, die begon met er op te wijzen dat een kwalitatief goede honingooft al heel vroeg in het voorjaar moet worden voorbereid. In zijn voordracht gaf de heer Hertsig een aantal tips met name voor degenen die nog weinig ervaring hebben met het oogsten en presenteren van echte nederlandse honing van een hoge kwaliteit. Daarbij kwamen onder meer het grote belang van sterke volken voor een succesvolle honingooft aan de orde. Het suikergehalte van honing is uitermate belangrijk. In het algemeen moet 79% van de honing bestaan uit natuurlijke suikers. De enige uitzondering hierop geldt voor klaver- en heidehoning, waarvoor een minimum geldt van 77%. Bij honingkeuringen wordt vooral veel honing afgekeurd wegens een te laag gehalte aan natuurlijke suikers. Om afkeuring te voorkomen gaf de heer hertsig een aantal nuttige tips o.m. met betrekking tot het oogsten van de honing, het beperken van het gebruik rook, het ontzegelen, het zeven van de honing, het roeren, het oppotten, het etiketteren en de meest geschikte manier om honing te bewaren.

Tot slot

Na de inleidingen volgde een zeer geanimeerde forum-discussie waarbij een aantal zaken nog eens extra werden uitgediept. Daarbij bleek dat aan beide zijden van de tafel een grote mate van deskundigheid aanwezig met betrekking tot de behandelde onderwerpen. In een uitermate gemoedelijke sfeer kon dan ook deze studiedag worden besloten. Een woord van dank aan de inleiders, de deelnemers en vooral aan het lid van het bestuur van de Imkersbond die deze dag heeft voorbereid, de heer Rien Veldkamp, is dan ook zeer op zijn plaats.

VBBN

Onderscheidingen VBBN in '94

Marga Canters

In 1994 zijn weer diverse ere- en verenigingsspelden, oorkondes en erekransen uitgereikt. Deze onderscheidingen worden toegekend als een blijk van waardering voor een langdurig lidmaatschap of bestuurslidmaatschap of voor verdiensten op landelijk niveau. Het Hoofdbestuur van de VBBN wil de leden die hiervoor in aanmerking kwamen nogmaals danken voor hun inzet voor de Vereniging. De namen van ontvangers van een erepeld zijn **vet** en die van ontvangers van een erekroon zijn bovendien in hoofdletters gedrukt.

Almelo: G. Alberts

Bennekom: **J.C. WILLEMS**

Bilthoven: G. van de Ham

Eibergen: G.J. Jansen

Eindhoven: A. Kole

Elburg/Oldebroek: **K. Bouw**

Enschede: A.P.M. ter Beek, H. Klempers, J.B. Weldink

Goeree-Overflakkee: **L. van Nimwegen**

Gorinchem/Meerkerk: A. van Rossem, A. van Santen,

G.J.M. Winter

Lochem: P. Rappel

Neede-Borculo: D. Brinkerink, **G.A.J. Jansen,**

J.Th.M. Ruven

Nieuwleusen: H. Brinkman, **H. Dekker,** H. Moes, M. Praas,

G.J. Schuurman

Noord- en Zuid-Beveland: C.D. de Feijter, M. Raas

Oosterbeek/Renkum: M. van Rij

Ootmarsum: **G.J.J. LUTTIKHUIS**

Oranjewoud: **T.J. DE RUITER**

Ruinen: K. Koster, **J. Tissing**

Ter Apel: J. Klein, **J. Kruit**

Texel: P. Kok, Jac. Stark

Utrecht: F. Grobden, M. Sommeijer,

Varsseveld: H. Bulten

Wageningen: **W. MERKENS**

West-Friesland: C. Baas, J. Veenstra

Wezep/Hattem: J. van Dijk, G.J. Jansen

Wierden/Enter: **H. Stevens**

Wolvega: A. Bouma

Zwolle: P. Beekman

Verslag Hoofdbestuur/groepen

Heyta v.d. Reijden-Rynja

Kort verslag van de bijeenkomst van het Hoofdbestuur met de groepen, gehouden op zaterdag 24 september 1994 in het Bijenhuis te Wageningen

Aanwezig: het voltallige HB en de groepen Friesland, Groningen, Drente, Overijssel-West, Veluwe-Noord, Veluwe-Zuid, Gelders Rivierengebied, Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland, Zeeland, en Noord-Brabant

Verslag

N.a.v. het verslag van 23 april wordt besloten voortaan een kort verslag van de vergadering rond te sturen. Op aanvraag is een langere versie te verkrijgen voor deelnemers aan de vergadering.

De vorige vergadering is meegedeeld dat er gekeken zou worden naar een vergaderruimte. Het HB heeft besloten hier niet mee door te gaan vanwege de hoge kosten.

De aanbevelingen uit het rapport van Ria van Zanten zijn rondgedeeld.

• Beleidsplan

De aanbevelingen, correcties en adviezen uit de groepen zullen worden meegenomen in de definitieve versie. De stukken voor de groepsvergaderingen worden 1 oktober verstuurd. Het commentaar uit de groepsvergaderingen wordt verwerkt in december/januari, op 1 februari worden de AV-stukken verstuurd. In de AV worden uitsluitend van te voren ingediende schriftelijke vragen beantwoord.

Vergoeding groepsbesturen in de AV: groepsbesturen die niet worden afgevaardigd door een subvereniging krijgen een vergoeding van reiskosten met een maximum van f75,-.

• Bestuursverkiezing

Er zijn nog steeds twee vacatures: penningmeester en algemeen bestuurslid. Nog geen reacties. Groepsbestuurders worden gevraagd sollicitanten aan te moedigen.

• Juridische positie groepsbesturen en taken groepsbesturen

Een modelovereenkomst voor de samenwerking van subverenigingen binnen een groep is vastgesteld en zal aan de groepen worden toegestuurd.

Na een wijziging in de volgorde wordt ook het stuk 'taken groepsbesturen' vastgesteld.

• Jubileumviering

Er worden nog enkele enthousiaste commissieleden gezocht om de viering van het 100-jarig bestaan voor te bereiden.

• Wat verder ter tafel komt/rondvraag

De VBBN stuurt berichten over uitbraken van Amerikaans

Openingstijden secretariaat VBBN

Het secretariaat van de VBBN zal tussen Kerst en Oud & Nieuw gesloten zijn.

Het secretariaat is vanaf 3 januari 1995 weer bereikbaar.

De winkel is in deze periode geopend volgens de openingstijden zoals deze achterin dit nummer vermeld staan.

vuilbroed toe aan: secretarissen van alle subverenigingen, voorzitters en secretarissen van de groepen, HB-leden en commissievoorzitters. Leden die willen reizen kunnen één van die personen of het algemeen secretariaat bellen. Er zal een plan van actie worden opgesteld om toe te sturen aan de getroffen imker/subvereniging.

Groep Groningen stelt voor de duur van de AV te beperken en na afloop vergaderingen van de diverse commissies en werkgroepen te plannen.

Uit de PC van de voorzitter

Dick Vunderink

Elders in dit nummer vindt u een bericht dat een gerucht over AVB bij Imkerij Van der Zee niet juist is. Het gerucht was door ons vernomen en is als voorbeeld van geruchtvorming ter sprake geweest op de vergadering met de groepsbesturen in september. Dat het een illustratie van een gerucht betrof, is mogelijk niet door iedereen gehoord en zo is de voorzitter er weer eens bij bepaald hoe je je woorden moet proeven voor je ze de ruimte geeft. En dat, nu wij zo ons best doen de communicatie te verbeteren!

Wat heb ik u verder te vertellen?

Zoals ik vorige keer al meldde, staat de financiering van de Ambrosiushoeve (AH) hoog genoteerd. Samen met de andere organisaties en onze deskundigen op onderzoeksgebied is mijn concept voor een toekomstvisie op de bijenhouderij kritisch beoordeeld zodat het als gemeenschappelijk stuk is ingediend. Kernpunten zijn:

- de bijenhouderij is weliswaar een hobby maar ook een vitale schakel in land- en tuinbouw; de overheid mag ons niet om beurten als bedrijfssector behandelen als er geld op tafel moet komen en als hobbyclub als er steun wordt gevraagd
  - veel van wat vroeger geconcentreerd was op de AH is door reorganisaties versnipperd en dreigt nu als even zovele ondergeschoven kinderen bij de volgende bezuiniging als niet levensvatbaar geheel geschrapt te worden. Voorstel: herstel van de concentratie van diensten voor de bijenhouderij op de Ambrosiushoeve.
  - de Ambrosiushoeve moet als kenniscentrum voor bestuiving en bijenhouderij gaan fungeren
  - de opdracht van de Ambrosiushoeve uit te breiden met taken voor insecten in de natuur
  - een onderzoeksprogramma gericht op:
    - Amerikaans vuilbroed, de levenscyclus, bestrijdingsmethoden en analyse van besmettingsgraad.
    - biologische bestrijding van *Varroa jacobsoni*
  - vergelijking en veredeling van bijenrassen
  - insecten in de natuurlijke flora, met o.a. gesuggereerde concurrentie van de honingbij
  - gewasbeschermingsmiddelen en bijen en andere insecten.
- Wat betreft de financiering hebben wij enkele suggesties gedaan, waaronder de bereidheid van de organisaties een hogere bijdrage van de imkers te vragen op voorwaarde dat de door ons bepleite concentratie van diensten inderdaad tot stand komt. Het is verheugend te zien dat de toekomstvisies van de andere sectoren die concentratie ook bepleiten. Een bijkomend effect is dat de samenwerking van de bonden onder druk van de problemen als Amerikaans vuilbroed en Ambrosiushoeve lijkt toe te nemen.

Verder met dhr. Muntjewerf naar een COPA-vergadering in Brussel geweest. Het valt niet mee om op één lijn te komen. De verschillen tussen de belangen van de zuidelijke lidstaten en van de noordelijke zijn groot. Het gesprek van het DB van de COPA-Honing de volgende dag met vertegenwoordigers van het parlement gaf nog geen hoop, maar er werden wel enkele hoopvolle uitlatingen gedaan. Zoals altijd, afwachten! Ik werd uitgenodigd voor een bespreking door de zaadtelers over problemen in de bestuiving die zouden kunnen optreden als door een reisverbod wegens Amerikaans vuilbroed geen bijenvolken op de teelt geplaatst kunnen worden. Op deze eerste oriëntatie komt een vervolg.

In november komt de tweede bespreking over de regels voor 1995 ter voorkoming van de verspreiding van Amerikaans vuilbroed. De voorstellen van de verschillende groeperingen komen nu binnen en men probeert een middenweg te vinden tussen noodzakelijke beperkingen en toch het imkeren normaal mogelijk te maken.

Ik was aanwezig bij de vergadering van een subvereniging die overwoog de VBBN te verlaten wegens te weinig informatie. Tot mijn voldoening was er echter een zware oppositie die het tegendeel aantoonde en mij dus het werk uit handen nam. Het voorstel werd met algemene stemmen verworpen. Ik heb uit de grond van mijn hart het verwijt over te weinig informatie verworpen. Als onze vele informatie niet doorkomt, moet men de fout in de eigen vereniging zoeken. Verder kon ik nog eens wijzen op het werk dat onzichtbaar achter de schermen gebeurt, van groot belang voor de hele imkerij maar helaas niet altijd merkbaar voor elke individuele imker. Het is kortzichtig om alleen dat individuele belang als meetlat te gebruiken.

Onze oproep voor kandidaten voor functies in het HB, heeft een matig succes. Nog geen penningmeester die zich aandient, wel een 'algemeen' HB-lid. Ik kan me nog herinneren dat de AV zich zorgen maakte over een ondersje in het bestuur bij het voorstellen van bestuurskandidaten. Om dat te voorkomen moeten de verenigingen kandidaten op het spoor van de selectiecommissie zetten. Zo niet, dan moet het HB zelf gaan werven.

Wij hopen dat u met ons meedenkt. Dhr. Henseler heeft ons nu twee jaar geholpen. Hij heeft recht op aflossing.

'Te-gekke-kasten-plan'

Zondag 11 juni 1995 organiseert VBBN Enschede wij weer het bekende 'te gekke kastenplan' in het kader van de 'Bijentour 1995' in het Ledeboerpark te Enschede.

Wij roepen een ieder op die een bijenkast kan laten zien die of uniek is of een nieuwe revolutionaire vinding is of er gewoon te gek uitziet door het zij vormgeving of uitvoering en... ? bedenkt u u zelf maar. De kast mag bewoond zijn door bijen, en wat dacht u door hommels?

Ga deze uitdaging aan en kom op onze Bijentour '95 met uw inzending, er staat weer een gevulde prijzenpot in guldens op u te wachten. Wij staan in ieder geval garant voor een prachtige dag. Voor meer informatie: A.M. Spit, Stemlandeweg 21, 7548 BV Enschede, 053-282703. Een infopakket zal u worden toegestuurd.

1200-jarig bestaan Brummen

Omdat in het jaar 794 voor het eerst melding gemaakt werd in leenbrieven, viert de gemeente Brummen dit jaar haar 1200-jarig bestaan. Het zal duidelijk zijn dat dit met diverse feestelijkheden gepaard gaat. Ook de imkersvereniging zag kans zich verschillende malen te profileren en met succes. Naast het feit dat we aardig wat honing verkocht hebben, leverde het ook nog een aantal nieuwe leden op, voldoende deelnemers voor de strovlecht cursus, en naar het zich laat aanzien een aantal deelnemers voor de introductie cursus beginnend imker. Er is door de imkersvereniging deelgenomen met een stand aan de jaarmarkt, verder aan de agrarische markt waar we een plaats toegewezen kregen tussen een handelaar in pluimvee en een smid die paarden aan het beslaan was. Verder werd deelgenomen aan een

optocht met praalwagens. Hier namen 61 praalwagens en 15 lopende groepen aan deel.

Dankzij de medewerking van het Bijenhuis hadden wij de beschikking over een twee meter grote bij, onder wiens vleugels de oude korfimerkerij en de kastimerkerij in beeld gebracht werd. Tevens deelden twee als bijen verklede jongetjes honingsnoepjes aan de toeschouwers uit. Ook is nog deelgenomen aan de 'Roefeldag', een activiteit waarbij jeugdigen in de gelegenheid worden gesteld om onder leiding van een volwassene allerlei bedrijven enz. te bezoeken. Deelname aan al deze activiteiten heeft zeker geleid tot een grotere bekendheid van onze vereniging, maar heeft vooral de eigen leden dichter bij elkaar gebracht.

A. Kruijt, Brummen

FAMILIEBERICHTEN

Op 10 oktober 1994 is na een korte ziekte op de leeftijd van bijna 78 jaar overleden de heer

JAN BUTER

Meer dan veertig jaar is hij lid van onze vereniging geweest. Daarin hebben we hem leren kennen als een vriendelijk en bescheiden collega. Onze hartelijke deelneming gaat dan ook uit naar zijn vrouw en kinderen.

Bestuur en leden
VBBN subvereniging Oudleusen e.o.

10 december Zenderen

Vergadering georganiseerd door de Carnica Vereniging Oost-Nederland in het AOC Twente. De heer Fr. Gijsen, secretaris van de Vlaamse Selectiewerkgroep spreekt over de organisatie hiervan en m.n. over de verspreiding van teeltmateriaal. Leden krijgen programma toegestuurd. Ook niet-leden welkom. Aanvang 14.00 uur, zaal open 13.30 uur, entree f1,- (tevens lot). Inl. G.J.J. Luttikhuis, 05410-13649.

13 december Heerlen

Voordracht door Dr. Th. Postmes, bioloog, over honing, samenstelling, residuen, mogelijkheden betreffende (brand)wonden, huidverzorging, opslag etc. Vooral ook voor (imker)vrouwen zeer wetenswaardig en zij zijn derhalve ook welkom. In de Biologische school, Heldenvierlaan 12, van 20.00-22.00 uur. Org.: Imkersbond LLTB regio Zuid, afd. Heerlen. Inl. L.J. Leerssen, 045-782172 (werk), 045-441884.

20 januari Beilen

in het Wilhelminagebouw, Wilhelminaplein 2, aanvang 20.00 uur. Jan Doevendans, bekend publicist en ook van radioprogramma's (Vroege Vogels e.a.) zal praten over 'alles is overal': de plaats van insecten, m.n. bijen, in de natuur als onderdeel van het grote geheel waarin ook zwaluwen, vleermuizen en egels de zaak laten bloeien en ons blijven boeien. Inl. Catherine Reker, 050-184505.

21 januari Wageningen

Koninginneteeltdag. Verdere informatie volgt in het januari nummer.

27 januari Leiden

Madeleine Beekman, medewerkster bij de sectie populatiebiologie van de vakgroep zuivere en toegepaste ecologie van de Universiteit van Amsterdam, spreekt over hommelsonderzoek, met name het belang van deze insecten voor de bestuiving. Inl. I. van de Pavert, 070-211948.

27 januari Amsterdam-west

Thema-avond Amerikaans vuilbroed. Zie elders in dit nummer.

17 februari Beilen

in het Wilhelminagebouw, Wilhelminaplein 2, aanvang 20.00 uur. Gosse van de Velde komt vertellen hoe je als imker de juiste voorwaarden kunt scheppen om met optimale volken uit te winteren. Ook deze avond is een must! Inl. Catherine Reker, 050-184505.